

ŽIVLJENJE IN SVET

STEV. 12.

V LJUBLJANI, 19. MARCA 1933

KNJIGA 13.

ALBRECHT DÜRER (1471—1528)

AVTOPORTRET

Foto: Dr. Hanitschgl, Moskova

PETER SE ZBUDI V ŽIVLJENJE

L. MRZEL-FRIGID

Kaj je življenje? si je mislil Peter Rutar in je slonel ob visoki stelaži za pultom svoje prodajalne. Na policah okrog njega so se v lepo zloženih skladovnicah gradili zavitki cikoriije, sveč, mila, riža in vseh mogočih reči, po praznem, tihem, zatohlem zraku poznega julijskega popoldneva se je glasno brenče spretelavala muha. Odurno in težko je bilo človeku pri srcu, samota in tišina okrog njega je kričala do neba. Kaj je v resnici življenje? si je mislil. Živiš pomalem, raseš, delaš, najprej upaš, da ti bodo kakšne velike, lepe sanje postale resnica, nazadnje pa spoznaš, da iz vsega skupaj nič ne more biti, umakneš se, umolkneš in v ustih ti je dan na dan samo zoprni okus in v duši samo praznosta. Adijo davne borbe, adijo veliki načrti, adijo neupogljivi tilnik. Človeku se na svetu godi kakor psu na maškaradi: prideš, ne da bi vedel odkod in kam, ogledaš se, greš polagoma dalje, od vseh strani pa se ljudje zaganjajo vate in te ženejo, dokler se ne skrušiš do konca. Samo to glej, človek, da ne boš hodil okrog preveč golorok, preveč strmega čela in preveč sam! Prosi na tihem boga, da ti bo dal okroglih lic, okrogle duše in okroglega življenja. Lenoba in zadovoljnost — to je pač najvišja stvar, ki jo je človek do danes na svetu dosegel za ugodje svojega srca, in če bi se lenoba in zadovoljnost dali narisati in izmeriti, bi bil to prav gotovo zaprt, jalov, slep krog.

Peter Rutar se je prestopil po ozkem hodniku za pultom, zavrtel je ključ v predalu in izvlekel šop lahkih, prosojno tenkih, šumečih papirjev. Zgoraj umetno narisane glave, vinjete s kadečimi se dimniki tvornic, visoko naloženi vozovi na ulicah in težki, debeli zrebci vpreženi pred njimi, kurni obsežnih sodov in zabojev in vreč. Sami računi, sami računi, prijazni opomini z odličnim spoštovanjem, terjatve in grožnje s sodiščem in z rubežnijo. Njegova gospa leži zgoraj že sedem dni, danes ali jutri mu bo rodila petega otroka.

Gospa Rutarica je bila gospodar v hiši, on je bil od vsega početka premehak in premalo odporen, da bi bil mogel vaje obdržati v rokah. Stal je zmerom za pultom, stregel je strankam

in jim zavijal in tehtal moko in fižol, sladkor in sir, toda že zdavnaj mu je bilo odzvonilo, da bi bil mogel potezati zadnje črte pod račune svoje hiše in svoje štacune. Ne, Peter Rutar ni o življenju pletel nikakršnih iluzij, njemu že zdavnaj niti malo ni bilo mar, da bi bil zgoraj, na vrhu, da bi njegova beseda kakor bron udarjala ob stene hiše in ob srca ljudi, ki so se motali okrog njega. Pod njegovimi dolgimi, košatimi črnimi brki se je bil že zdavnaj naselil smehtljaj, vse razumevaajoč in vse odpuščajoč, in vse njegovo življenje se je gibalo bolj v njem kakor zunaj njega. Zdaj je njegova gospa ležala že sedem dni, premetavala se je po postelji vse noči in je vzkrikala sredi sna in venomer ji je prihajalo slabo. Dala mu je bila ključke od predalov in od kleti in ga je za pet ran božjih prosila, naj se nikar ne napije vsak večer, naj vendar vsaj malo misli nase, pa nanjo, pa na hišo in na svoje otroke. — Na koga naj bi mislil Peter Rutar? Nase? Je mar v vsem svojem življenju imel sploh kdaj priliko, da bi vsaj za hip pomislil nase? Je mar sploh kdaj na svetu kdorkoli tako mislil nanj, da bi mu bilo dobro?

Njegov oče je bil krošnjar, doma iz bajte v hribih tam nekje med Trbovljami in Savinjsko dolino. S svojo pogromasto nogo in s težko krošnjo na plečih se je vlačil po hribovskih in dolinskih vaseh od Celja do Ljubljane, ponujal mašne bukke, molke, trakove za čevlje, žepne nožiče, rute in druge takšne potrebne in nepotrebne reči naprodaj in pil in spal po najbolj pozabljivih krčmah tega sveta. Ko je bil Peter majhen, ga je videl samo vsake redke praznike, kako je stopil iz gošče sredi brega in je truden in ubit šepal čez strnišče gori proti bajti, kako se je, še pod težko krošnjo sključen skoraj raven in visok, sklonil pod podboji v vežnih vratih in kako je na mah po vsej hiši razsul samo prešerno veselje in smeh. Zmerom je iz krošnje privlekel vse polno pisanih, po novem blagu in po svežih barvah dišečih drobnih reči, ki si jih je bil spotoma omislil za mater in zanj, in zmerom je vso izbo napolnil s svojimi prešernimi in raznimi novicami z vsega sveta, da jih ni bilo

ne konca ne kraja. In potem se je začelo. Večer za večerom sta preslonela ob starih, z živimi podobami preslikanih bukvah in sta se učila abecede. Abecede za knjige in abecede za življenje. Nekaj čudnega, nedoumnega je bilo, s kakšno ljubeznijo se je ta stari, visoki, skoraj tuji človek ukvarjal z njim, s kakšno tovariško resnobo je osemletnemu bledemu bosopetcu, ki so ga kot krošnjarjevega sina vaški otroci zmerom ogovarjali samo z zaamehom in kamnom, pripovedoval svoje prigode s poti, pripovedoval o širokem, neznanem, neznanem svetu, ki se skriva tam za gorami, in o tem, kako bo on, njegov drobn, suhljati Petrcček, moral nekoč iti s tega brega, da si bo tam daleč neke, koder tečejo bele ceste, velike reke in železnice in druge velike, neznane reči, zgradil življenje, kakršnega na svetu še ni bilo. Res je, da čas v gorah precej bolj počasi teče kakor tam, kjer so ceste na široko odprte, toda nobena zlata doba ne mine tako naglo kakor otroška leta in Peter je bil čez noč petnajst let star. Tedaj je oče prišel in je ostal doma cel teden dni, nadušljivi krojač v Rebri je Petru umeril obleko in mati je šivala srajce noč za nočjo. Stari Rutar je hodil okrog hiše ves izgubljen, po cele popoldneve posedal v krčmi in pri fari in vsaka njegova kretnja, vsaka njegova beseda je bila kakor iz sanj. Duša se mu je šibila pod upi, ki jih je stavil nanj, enkrat za vselej se je bil odločil, da Rutarjev rod iz hribov popelje na cesarsko cesto življenja. Potem se je oblekel v pražnje, povezal v culo nekaj popotnice in Petrovega perila in pol dolgega, težkega dne sta hodila do Radeč. Tam sta stopila v staro nizko, napol sivo, napol prijazno hišo sredi trga, in ko je stari Rutar čez uro ali kaj odšepal po cesti, je Peter v štacuni ostal za vajenca.

Eh, da, tisti lepi, grenki, nepozabni dnevi prve mladosti v Radečah, v teh čudovitih, neskončnih Radečah! Spodaj Sava, zgoraj siva skala in razvaline starega gradu, polne gomazečih martinčkov v vročih poletnih dneh. Na cesti voznički, ki se jim vozovi šibijo pod skladovnicami cementa in lesa, v štacuni pa ves dopoldan polno kmetič iz krmljanskih hribov in tam od št. Janža, ki jim iz pisanih cekarjev veje vonj po suhih krljih in po blagoslovljeni vodi. Tam je Peter Rutar prvokrat na široko pogledal v svet in od tam je pot njegovega življenja ob Savinji stekla skozi napol

ponemčena spodnještajerska malomeščanska gnezda, da je služil za komija, za dacarja, za pisarja — za vse, kar je pač prišlo pod roke. Peter Rutar je bil lep fant s široko odprtimi očmi, pod nosom so mu za čudo zgodaj pognali črni, svilnato mehki brki — toda tistega velikega življenja, tistega velikega uspeha, ki mu ga je bil oče napletel v svojih sanjah, ni bilo k njemu od nikoder. Ko je daval sode po hribovskih krčmah okrog Celja in okrog Savinjske doline, je pomalem začel piti. Obslonel je nekje pri mladi natakariči, ki je nazadnje bolj ona vzela njega kakor pa on njo. Iz njenih prihrankov, iz njenih skrbi in iz njenih načrtov je zraslo, kar je bilo. Zivela sta drug ob drugem deset, petnajst let, potikala sta se okrog in sta nazadnje prišla v Trbovlje, delala sta, rodila sta, zdaj je že peti na vrsti — in namesto sreče in uspeha je hišo senčila skrb. Delala in gradila sta pač samo zato, da se danes ali jutri vse skupaj sesuje v prah.

Peter Rutar je strmel v papirje pred seboj in pretesno mu je bilo pri srcu, da bi si kaj mislil. Onkraj vrta je na sosedovem dvorišču lajal Dagon. Po cesti mimo so šle rudarske žene s Posetja in so se na ves glas menile med seboj.

Iz veže je v štacuno stopila Lenka.

— Mrvarka je prišla, je rekla, Mama pravi, da pridí gor. Bom pa jaz v štacuni ta čas.

Brez besede je Peter Rutar vrgel papirje nazaj v predal in odšel po stopnicah.

DALJE

Tenius: Potujoči komedianti (Izrezanka)

SVETI POTEPUHI V PERZIJI

S sliho na ovitku: Derviš — potepuh in svetnik

Tujec, ki potuje po Perziji, skoraj na vsakem koraku srečuje razcapane klateže, ki opravljajo najrazličnejše posle in uživajo pri narodu neko posebno spoštovanje. Ti bosjaki so derviši, pripadniki muslimanskega beraškega reda. Prvotni islam ni poznal redovništva in so prvi derviški redovi nastali po vplivu krščanstva in budhizma šele v 12. veku našega štetja. Zato je popolnoma neresnična trditev nekaterih derviških redov, ki navajajo kot svoje ustanovitelje Abu Bekra, Alija in druge osebnosti iz prerokove okolice. Perzijski derviš nima strogih redovnih pravil, oziroma se je red izrodil in se naslonil popolnoma na indske fakirje, ki so čarovniki, komedianti, svetniki, spokorniki in potepuhi. Beseda derviš pomeni siromaka, kakor je izraz fakir v muslimanskem svetu dobil popolnoma pomen siromaka. Arabska množina besede fakir se glasi fukara in ta izraz so Turki zanesli tudi v južne kraje naše države, kjer se z njim označuje prosjačka in tatarska sodruga vsake vrste.

Perzijski derviš ne živi več v tekijah, kakor se imenujejo derviški samostani, marveč se je razvil v pravega potepuha. Bogoslovja znajo ti potepuhi malo, pač pa so nekateri med njimi zato dobro poučeni v staroperzijski mitologiji. Derviši so mojstri vsake črne umetnosti in večše izrabljajo neizobraženost, nevednost in vraževernost preprostega ljudstva. Glavni njihov znak je, da se nenadoma pojavijo v katerem kraju, ki ga po daljšem ali krajšem bivanju takisto nenadoma zapuste. Poleti osrečujejo s svojo umetnostjo severne kraje, ko pa pritisne zima, pa so zopet vsi na toplem jugu. Tem klatežem pripisuje narod čudodelne moči, dasi obstoja njihovo čudodelstvo v glavnem iz prodaje raznih amuletov in svetinjc, med katerimi so tigrovi kremplji ali krokodilovi zobje osobito priljubljena čarobna sredstva.

Derviša vidi človek čisto v hiši bogataša, kjer zabava svojega gostitelja s pripovedovanjem pravljic, za plačilo pa dobiva hrano in odloženo gospodarjevo obleko. Ti pripovedovalci so družabno najvišja stopnja med svojimi tovariši, velika večina pa so mešetarji, sejmski kričači, komedianti, sleparski padarji ali čisto običajni potepuhi. Vendar naleti človek med njimi včasih razcapanca, ki se

Na desni asket, oblečen za silo, ki se bica do smrti

zna izražati elegantno v književnem jeziku — Perzijcem pravijo zavoljo njihove vpljudnosti Francozi vzhoda — in v tem primeru gre gotovo za izobraženca, ki je razdal vse svoje imetje siromakom in stopil v red, da služi bogu. Toda sčasom zapadejo tudi ti uživanju opija in se tako zanemarijo, da na njih ni niti sledu prejšnjega bogatega in dobro vzgojenega človeka.

Ob perzijskem novem letu se derviši zbere v okolici mest, ker so špoznavalci preroka dolžni, da se na ta dan spominjo siromakov z obilno miloščino. Ti dnevi so zlati časi za beraške klateže. Pri vsaki bogatejši hiši dobe svoj dar, ako pa nalete na skopuha, ki mu darovi ne gredo radi izpod rok, si pa izsilijo miloščino s tem, da po cele noči prirejajo trdovratnežu pod okni mačjo godbo, dokler se škrtež ne naveliča in ne obdaruje izsiljevalcev. Za svoje koncerte se

poslužujejo bivoljih rogov in ob zvokih teh rogov ne more zaspati nihče. Sluge predrznežev ne razganjajo, ker imajo pred svetimi možmi velik strah.

1. Derviš nosi čuden okrasak; bil je nekaj časa v ječi ter je sklenil, da bo zato vse življenje nosil ovratno verigo

Najneprijetnejši so gotovo oni derviši, ki se iz same pobožnosti ne umivajo, ne češejo in ne strižejo las ter nohtov. Fanatiki nosijo tudi obleko toliko časa, dokler jim v cunjah ne popada s telesa. Svojo čudno zunanost utemeljujejo z razlogom, da je nesmisel gojiti telo, ki bo že danes ali jutri neminovno postalo plen črvov.

Silno redki so primeri, da bi Perzijec odrekel obed ali večerjo postopaškemu dervišu. Popolnoma nič čudnega ni, ako vzame razcapanca prav k svoji mizi, kjer je stalni gost toliko časa, dokler se nje-mu samemu ne zahoče spremembe. Za naše pojme je kaj sličnega skoro nemogoče, vendar so v Perziji odnosi med gospodarjem in služabništvom običajno boljše nego med sorodstvom. V tem primeru šteje tudi beraški derviš med služinčad in je takisto zanesljiv ter zvest gospodarju, kakor pravi služabniki.

Ob času muslimanskih praznikov pa se tudi propali klateži med derviši zavedo svojega kleriškega značaja. Postijo se in bičajo v slavo Alija in Husejna, obeh velikih svetnikov šifitske ločine islama, ki ji pripadajo Perzijci. Ob teh praznikih prirejajo derviši velike obhode in verski fanatizem jih tako prevzame, da si s handžarji prizadevajo težke rane na glavi in na gornjem delu telesa. Vsi v krvi presunljivo kriče imeni obeh imeno-

Perzijska literatura vsebuje mnogo verskih problemov. Derviš na sliki, ki čita tovarišema, bo kmalu prekinil svoje štivo in razpravjal z njima o težko umljivih vprašanjih

vanih svetnikov in fanatizem se loteva tudi gledalcev, ki se pridružujejo sprevodu ter si režejo obraz in telo do krvi.

nah, s hrano pa jih preskrbljujejo v sosedstvu živeči siromaki in karavane, ki potujejo mimo. Neredko se tedaj vidi,

Derviš rad počiva in uživa perzijsko pipo na vodo, obenem pa modruje s svojim tovarišem

Nekateri izredno pobožni derviši pa se ogibljejo obljudenih krajev in v samoti premišljajo o bogu in njegovem odnosu do človeka. Ti puščavniki živijo v votli-

kako siromašen gonjač mimogrede ponudi svojo pipo puščavniku, ki potegne par dimov in se med vernim poklonom zahvali za skromni dar. EL

KAKO POSTANE ŽELEZO PROZORNO?

Nekdaj smo se posluževali različnih žarkov samo v medicini, danes pa jih uporabljamo tudi za pregledovanje strojev v strojni industriji. Sicer se ni raziskovanje strojev in strojnih delov z radijem ali Röntgenovimi žarki tako vpeljano, da bi se ga posluževali poljubno, vendar nam nudi že zdaj z radijem fotografirani stroj zadosten vpogled v strukturo materiala in enakomernost gostote. Za navadno raziskovanje strojnih delov iz litega ali varjenega železa do 7 cm debeline so Röntgenovi žarki boljše od radijevih, ker je potrebno za dober posnetek krajše obsevanje in dobimo tudi natančnejše slike glede notranjega ustroja, ali kar je važno, eventualnih prelomov v materialu. Tvornice se bodo posluževale tega načina samo tam, kjer se zahteva brezhiben material. Pri zvarjenih mestih se n. pr. takoj pokažejo eventualne napake ali votline, ki nastanejo pri površnem delu. Za industrijo bo ta postopek gotovo velike važnosti, ker so zahteve glede kakovosti železa ali jekla danes neprimerne večje kakor so bile še pred nekaj deset-

letji in da se bo na ta način lahko temeljito pregledal stroj, če nima kakšnega namoljenega mesta, ki bi se s prostim očesom niti ne opazil. To je tudi koristno pri proizvajanju brezhibnih strojev in onemogočuje nesreče zaradi slabega materiala.

PREVLEKE IZ ALUMINIJA

Železo, ki zaradi vročine zelo trpi, se zadnji čas opremi s prevleko iz aluminija. Zlasti trpežnost kurilnih cevi, rešetk v pečeh in sličnih predmetov se z aluminijevo prevleko zelo poveča. V vročini se namreč naredi na površini zlitina aluminija in železa, ki je zelo odporna na le proti vročini marveč tudi proti kemičnim vplivom. Prevleke se delajo s pomočjo nekaterih brizgalnih pištol, kakršne se rabijo tudi za razprševanje barv in drugih tekočin zlasti v silkarskih in mizararskih delavnicah. Kovina se tali v sami pištoli in se razpršuje s pomočjo stisnjenega zraka. Na ta način se zlahka naredi kovinske prevleke ne samo na kovinah marveč tudi na steklu, porcelanu, mavcu, kamnu, gumiju, lesu, usnju, papirju, lepenki in celo na tkaninah.

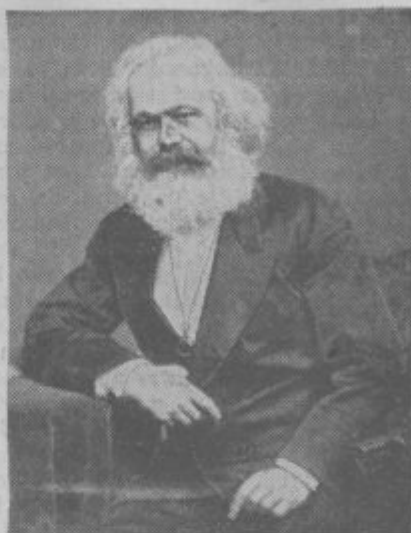
OB 50 LETNICI SMRTI KARLA MARXA

MODERATUS

Pred petdesetimi leti, dne 14. marca 1883., je umrl v Londonu miselni in znanstveni utemeljitelj »marksizma«, danes najbolj razširjene socialistične struje, avtor »Kapitala« — dr. Karl Marx. Petdesetletnice njegove smrti se sedaj spominjajo pristaši in nasprotniki po vsem širnem svetu, zakaj povsod ima marksizem kot vera sodobnega proletariata svoje diaspore, ki skrbe za propagando in ki obnavljajo v ljudeh idejni fanatizem, kakor ga svet ne pozna izza časa verskih bojev.

Če bi bil Karl Marx živel tri ali štiri sto let prej, bi po vsej verjetnosti ustanovil novo versko sekto. Ker pa je živel v 19. stoletju, ko je prirodoslovna znanost zagospodovala nad religijo in modroslovjem, ni ustanavljal nove verske ločine, marveč je izgradil nov družboslovni in narodno gospodarski sostav, ki so ga njegovi učenci še izpopolnili in ki tvori skupno podlago socialno-demokratske in komunistične stranke. Marx je bil učenec nemškega modroslovca Hegla, čigar teorije so si prisvajali zagovorniki pruskega militarizma in vsenemškega imperializma in ki ga danes navaajo oznanjevalci etatizma (t. j. nazora, da je država višja vrednota kakor družba in narod) in pristaši fašizma, hitlerjevstva in drugih podobnih gibanj. Vsi ti sinovi istega filozofskega očeta so močno sovražni bratu marksizmu.

Marksizem pa nikakor ni istoveten s socializmom, t. j. z etično, čustveno in filozofsko utemeljenim stremljenjem po pravičnem socialnem redu, v katerem ne bosta kapital in stroj gospodarja delovnega človeka. Socialističnih nauk, njih oznanjevalcev in struj je več in so se pojavljali tudi že pred Marxom. Marx je prvi filozofsko in znanstveno izgradil socialistične teorije in ustvaril iz socializma nekako cerkev, ki ima svoje dogme (zgodovinski materializem s teorijo o zavisnosti kulture in idej od razredne borbe, teorija o nadvrednosti i. t. d.). Poleg dogem ima komunistični marksizem (t. j. socialistična ortodoksna cerkev) tudi svojo disciplino, teror in druga sredstva, kakor so se jih nekoč posluževale razne vere in cerkve v boju za človeške duše, za narode in za države.

KARL MARX

Medtem ko je bila izprva socialna demokracija čuvarica ortodoksnega marksizma, se je razvoj v teku zadnjih desetletij pomaknil tako daleč na levo, da se danes proglašajo za edinozveličavno socialistično vero komunistična sekta, ki ima svoj Rim v sedanji Moskvi. Njeni doktrinarji (ki niso nič manj nasprotni svobodnemu mišljenju kot teologi posameznih cerkev) so odkrili sovražniki ostalih socialističnih sekt. V svojem miselnem boju se strogo oklepajo Marxa kot oznanjevalca novega nauka in Ljenuina kot apostola Pavla nove »vere«.

S to primerjavo nismo hoteli omalovaževati značaja in pomena marksizma, opozorili pa smo na njegovo dogmatičnost, ekskluzivnost in bojevitost v komunizmu in na dušeslovno sorodnost s prejšnjimi zgodovinskimi gibanji, ki so tudi hotela preobraziti svet in človeka tako globoko, kakor hoče marksizem in ki so se pojavljala v obliki verstev. Pri tem je postranskega pomena, da so bile religije oprte na metafiziko, marksizem pa pozna samo »fiziko«, t. j. tostranstvo, človekov dejanski in resnični svet. Kot svobodni ljudje pa pri presojanju marksizma ne smemo pozabiti, da se tudi v njem vrši borba med pravovernimi in krivovernimi strujami in da so revizionisti (n. pr. nedavno umrl Bernstein)

ovrgli — prav kakor nekoč protestanti — marksistično dogmo. Ni ga dognanja, ki ne bi bilo kritično osvetljeno in prav nič ne drži, da bi bila marksistična spoznanja znanstveno veljavna v onem absolutnem smislu, kakor so n. pr. nekateri biološka dognanja. Toda to seveda pristašev ne moti (kakor ni motilo nobenih vernikov nikdar v zgodovini), da ne bi bili fanatično prepričani, da je samo in edinoše njihova pot prava. Za gibanje, ki je uverjeno, da mu je dana v človeški zgodovini važna naloga, za pokret, ki hoče preobraziti vso družbo, so bili razlogi dvomljivce in nevernikov v vseh časih in povsod na svetu odvišni, da, celo škodljivi. Taki pokreti so se vedno razvijali z neko nujnostjo, ki je bila v njih samih in v nekem odnosu z odporom, ki so ga vzbujali. Vere so se dale vedno nadomestiti samo z drugimi verami, ideje z drugimi, boljšimi idejami, hrepenenja z drugim, še širšim hrepenenjem po še lepšem in še popolnejšem idealu človeštva.

Neki ideal je nedvomno tudi v marksizmu in prav v tem skritek idealu je ona motorična sila, ki ga giblje, ne pa v suhoparnih razumskih spoznanjih, v njegovi »znanstvenosti«, v njegovem materializmu. Marksističnemu verniku je ta ideal najbolj očiten in edino mogoč, verniku kakšne druge miselne sekte pa ne, objektivnemu opazovalcu je samo eden izmed mnogih idealov, ki jih goji človeštvo. Kdor pa ne veruje v noben ideal, je sicer zelo trezen in stvaren človek, toda v razvoju človeštva in njegovih delov absolutno brezpomembna in ničeva prikazen.

Nevarno pa je, če pristaši katerega ideala spoznajo edino pot »k spreobrnitvi« v nasilju, v terorju, ki naj iztrebi vse druge ideale in zapre vsa druga mogoča pota k sreči in popolnosti človeštva. V tem stanju pa so danes komunistični marksisti.

Oznanjevalec in prerok novega, »zemeljskega paradiza«, zasnovanega v tako zvani razredni družbi, Karl Marx, se je rodil 5. maja 1818. v Trieru kot sin židovskih staršev. Studiral je pravo, zgodovino in filozofijo, postal hegelijanec se je dal krstiti in je l. 1842. urejal liberalni list »Rheinische Zeitung«. 1. januarja 1844. je začel v Parizu izdajati ekstremno socialistični list »Vorwärts«. Leta 1845. so ga iz Pariza izgnali, nadaljeval je svojo socialistično propagando skupno z Engelsom v Bruslju. Postal

je član tajnega društva »Bund der Gerechten«, prve komunistične zveze. Leta 1847. je objavil v francoščini nekatere svoje socialistično teoretične spise, leta 1848. pa skupno z Engelsom »Komunistični manifest«, ki je postal magna charta novega skrajnostnega gibanja. Tega leta je začel izdajati v Keimorajnu »Neue Rheinische Zeitung«; ko pa so ga v maju 1849. izgnali, se je zopet zatekel v Pariz. Tudi tu ni smel ostati dolgo: bil je iznova izgnan. Naselil se je v Londonu in je v klasični deželi industrije, v domovini izumitelja parnega stroja — tega največjega pogona industrializacije in kapitalizma — proučeval delavske razmere. L. 1864. je ustanovil prvo delavsko internacionalo in jo vodil do l. 1872.

Marxov najvažnejši spis je »Das Kapital«, ki smo ga lani (močno skrajšane) dobili tudi v slovenskem prevodu. »Kapital« je kritika politične ekonomije in temeljna knjiga marksizma, njegovo »sveto pismo«, obenem njegova »summa philosophiae et theologiae«. Z njim ni utemeljen samo nov gospodarski in socialni nazor, marveč tudi nov kulturni nazor. Brez dvoma sodi »Das Kapital« med one knjige, ki so imele na človeštvo največji vpliv — že danes, 50 let po avtorjevi smrti.

Karl Marx je umrl v Londonu in je bil tam pokopan. — Nedvomno sta na Marxovo duševnost, iz katere je poteklo vse njegovo življenjsko delo, vplivala tudi njegova rasna pripadnost (židovstvo) in njegov nemški način mišljenja, kar duha Marxovega socializma loči od sorodnih filozofskih poskusov med Rusi (Bakunjin!) in Francozi. Njegovo socialno ogorčenje so podžigale takratne razmere v angleških tovarnah, ki jih opisuje živo in prepričevalno in ki so danes take samo v zelo zaostalih deželah.

Kakorkoli kritično že presojava Marxa (in nič nas ne moti, da ne bi bili kritični), ne moremo in ne smemo zanikati, da je ta mislec želel vsemu človeštvu dobro in da je nosil na dnu svoje tuše sanje o svetu, v katerem bo »sano en hlev in en pastir« in v katerem »se bosta sprijaznila volk in ovca. Verval je, da je človeški egoizem, ki prinaša svetu toliko zla, samo produkt gospodarskih razmer, a je hotel, da se te razmere spremene s silo. Proti koncu življenja je začel dvomiti o tem, ali je nasilje pravo sredstvo, vendar ni več mogel preklicati tega, v čemer vidijo danes njegovi pristaši nedotakljiv nauk.

ŽIVLJENJE IN SMRT V SING SINGU

(LEWIS E. LAWE)

DVANAJSTO POGLAVJE

Ugotovljeno je, da povprečen tat največkrat krađe zato, ker je prelen, da bi delal. Te ugotovitve pa nikakor ne morem spraviti v sklad z dejstvom, da sem videl na stotine jetnikov, ki so se ponujali, da bi smeli gasiti nevarne požare, ki često nastanejo v kaznilniških poslopijih, in ki so neredko noč in dan delali pri brigadnah, dokler ni bil ogenj zadušen. Pri tem pa jetniki ne morejo računati na nobeno korist ali zaslužek, nasprotno človek bi pričakoval, da bi se morali veseliti, kadar vidijo goreti poslopja, saj to zanje pomeni manj dela, dokler se zgradbe na novo ne postavijo. Našel sem tudi med ljudmi, ki so bili obsojeni zaradi ropa, vloma in ponarejanja, izredno dobre delavce, čeprav jih k temu skromni zaslužek poldrugega centa na dan ni mogel podžigati.

Jetniki na splošno rade volje vračajo kaznilnici mnogo več, kot jim ona daje in naj jim bo ta moja izjava znak pravičnosti in nepristranosti, čeprav so med njimi poklicni roparji in tatovi.

Poleg tega pomaga mnogo jetnikov nesebično in brez vsakih zahrbtnih namenov svojim sotrpinom v zaporu. Zato bi vam lahko navedel marsikak neizpodbiten primer. Na večer 4. julija 1927, ko so jetniki pravkar spuščeni iz svojih celic, se je prevrnil majhen čolnič kakih 500 korakov nad nami na reki Hudson in voda je prignala dva z valovi boreča se moža ob visoki železni ograji, ki loči kaznilnico od Hudsonskega nasipa. Preko vode je pihal mrzel, hud veter. Zdelo se je zelo neverjetno, da se bo kdo od reševalnega oddelka vrgel v vodo in priskočil na pomoč potapljajočima se ponesrečencema. Na stotine jetnikov je gledalo žalosten prizor in prosilo čuvaje, naj jim puste tvegati življenje, da rešijo oba človeka. Stražniki seveda niso mogli zapustiti mesta, ter vprašati mene za dovoljenje, sami pa tudi niso mogli dovoliti jetnikom, da poskušajo rešiti ponesrečenca. Šele zvečer sem zvedel za dogodek. Smrt obeh ljudi v valovih je povzročila veli-

ko potrtoost v jetniškem taboru in marsikak možakar, ki je odgovarjal za težke prestopke proti človeški družbi, se

Brezlična postaja v jetnišnici, ki jo je konstruiral neki kaznjencec

tega večera ni dotaknil piške, ki je v jetnišnici redka in samo za velike praznike določen priboljšek.

Oni, ki si predstavljajo sločinca tako, kot je običajno naslikan v knjigah in povestih, si bodo težko v njegovem značaju zamišljali poteze kakega junaka. Vendar poznam osebo lepo število bivših jetnikov, ki so se v zadnji vojni odlikovali z velikimi junaštvi. In celo v Sing Singu je več ljudi, ki nosijo visoka odlikovanja za svojo neustrašenost in junaštvo.

DALJE

(COPYRIGHT BY SING FEATURES SYNDICATE)
FORNATS TUM V IZVLEKU NI DOVOLJEN

LITAVSKO LJUDSTVO

DR. STOJAN LASIČ

(Jezik, pesništvo, značaj)

Litavščina spada v indoevropsko družino, kjer predstavlja obenem z letonščino posebno skupino, imenovano baltščina. Ta skupina je svoje dni obsegala tudi staro pruščino, o kateri nahajamo še danes ostanke v nemškem narečju, govornem po vzhodni Pruski.

Litavščina je ohranila do naših dni svoj starinski značaj. Kar so drugi indoevropski jeziki že davno zgubili, je litavski še ohranil. Med živimi govoricami je najbližja sanskritu. Ta posebnost litavščine je zbudila močno zanimanje pri jezikoslovcih, ki imajo v njej dragocen vir za proučevanje prvotne indoevropsčine.

Litavščina se odlikuje po obilici svojih slovniskih oblik. Tako n. pr. pozna še danes (kakor slovenščina, op. prev.) vse oblike dvojine bodisi v sklanjavi ali pa v spregatvi. V tem oziru se litavščina silno loči od letonščine, ki je postala izrazit analitičen jezik. Litavščina je proti letonščini kakor latinščina proti sodobni laščini. Na drugi strani pa litavščina ne ve več za srednji spol. Ta nedostatek nas presepeča pri jeziku, ki je očeval skoraj neokrnjeno vso prvobitno raznoterost slovniskih oblik. Ali je litavsko ljudstvo, ki je od svojega začetka čitalo zgolj knjigo narode, zavrglo ta čisto umetni spol kot protiven naravnim zakonom?

Litavščina premore neizčrpno bogastvo izrazov in soznačnic, da izraža stvarne in celo miselne pojme primitivnega naroda. Nasprotno pa je precej ubožna pri izražanju idej, ki ne spadajo v okvir vsakdanjega življenja svojih ljudi. Ti ljudje pa so bili do konca preteklega stoletja samo preprosti kmetje. Njih govorica ni domala nič pridobila od razumnikov, ki so jo bili opustili že v daljni dobi.

Ko so se Litavci pojavili na zgodovinski pozornici, niso imeli pismenega jezika. Službeni jezik velike vojvodine Litvanske pred zvezo s Poljaki in še dolgo po njej, omenjen pogosto kot litavski, v resnici ni bil litavski, pač pa beloruski, ki so ga bili privzeli voditelji litavske države, vdani nezavestno močnejšemu kulturnemu vplivu rutenskega prebivalstva. Beloruščina je torej ostala nekaj stoletij jezik, ki so ga rabili izobraženi Litavci. Po zvezi Litve s Poljsko se je beloruščina pomalem umaknila poljščini, ki jo je popolnoma nadomestila ob koncu XVII. stoletja.

Litavščina, opuščena pri višjem in srednjem sloju, je postala govorica zgolj neukih množic, hlapcev in dekel, ter ostala to do pričetka litavskega preporoda, ki se je izvršil proti koncu prejšnjega stoletja. Potemtakem je naravno, da litavščina še ni zaključila svojega praktičnega razvoja. Ni se še docela prilagodila umskim potrebam sodobnega naroda. Povsem izobliko-

van jezik je v velikem obsegu delo izobraženih slojev, ki so ga prikrojili potrebam prosvete in omike. To je posel, ki utegne trajati več stoletij. Teža pa maloštevilni litavski izobraženci niso mogli dovršiti v nekoliko desetletjih.

Po razsulu carske Rusije je litavščina postala čez noč uradni državni jezik. Ta naglični dvig je prinesel zmedo s seboj. Ker ni bilo dovolj litavskih uradnikov, se je nova vlada morala zateči k osebam tujega rodu, da je mogel delovati upravni aparat. A ti tujci so pri najboljši volji le površno poznali novi službeni jezik. Razen tega je jezik sam povzročal težave. Sicer je imel obilo besed za neke pojme, razpolagal je s celo kopo predponk in končnic, da so se izlahka kovali mnogi novi izrazi, ohranili popolnost primitivnih jezikov v izražanju idej — vendar je bil to jezik, ki se že stoletja ni razvijal, zastarelo orodje, ki ni moglo ustrezati zahtevam moderne civilizacije. Znanstveno imenstvo mu je skoraj dočista nedostajalo. V naglici je bilo treba ustvariti dosti tehničnih izrazov za rabo v upravi, vedi, vojski itd. V besedišču je kar mrgolelo skovank, narejenih kar preko noči.

Vendar pa nikakor ne trdim, da bi bila litavščina okamenina, ki bi sodila v muzej. Nasprotno. Ljudska govorica litavska kaže izredne vrline. Razen tega ima tolikšno prilagodljivost, da se bo mogla priravnati modernim potrebam v sorazmerno kratkem času. Tedaj bo zavzemala med svojimi evropskimi sestrami prav časten prostor po svoji starini, svojem bogastvu in svoji glasovni lepoti.

Nič manjšega zanimanja ko litavščina ne zasluži njen tvorec in hranitelj, skromni seljak samogitskih ravnin (lit. žemaitis = nižavje, poljsko žmudz, op. prel.). Samogitija je severni del zemeljske Litve, gozdната pokrajina med dolenjim tokom Njemen in Dune. V narodopisnem pogledu je to nemara najzanimivejši kot Evrope. Po njem prebiva plemo, ki je skoraj popolnoma očuvalo svojo krvno čistost in zvesto obdržalo spomine in stare šege. Nekdanje litavsko bajeslovje se še dandanes razodeva v nekih narodnih verah in vražah. Še v preteklem stoletju so se baje kmetice pred spanjem priporočale v zaščito hišnemu božanstvu. To je tem verjetnejše, ker so bili Litavci v Evropi zadnji branitelji in hranitelji poganstva, saj njih spreobrnitev h krščanstvu sega komaj v XV in XVI. st. Še dandanašnji verujejo posamezni Samogitčani, da gre duša v nebesa po Rimski cesti in da se vselej pokaže na nebu nova zvezda, kadar se rodi človeško bitje.

Narodno pesništvo litavsko ne pozna naših epopej. Ljudstvo ni nič ohranilo od svoje slavne prošlosti. Ko je prišlo v nevoljništvo in se je oprijelo grude, je izgubilo vsakršno zanimanje za narodno zgodovino ter se zadovoljilo z bajeslovnimi pravljicami in pesmijo, vzeto iz vsakdanjega življenja.

Med litavskimi narodnimi pesnimi je treba predvsem omeniti lirske popevke, dainos, ki so že zdavnaj obrnile nase pozornost tujih folkloristov. Ti dainos so biseri litavske ljudske poezije. Snov zajemajo iz vaškega življenja. Med temi pesnimi ne najdeš niti ene, ki bi žalila sramežljivost ali bila količkaj razposajena, prav tako tudi litavski jezik ne pozna nikakih brezsravnih besed ali rečenic. V svoji poeziji se litavski kmet kaže nežen, milo otožen in zlasti točen opazovalec prirode.

Litavskemu kmetu ni do bahanja ali ponašanja. Njegova sivkasta obleka je domač izdelek in nima nobenih okraskov. Vdano se prilagaja menam življenja. V svoji globoki vernosti se zdaj oklepa svoje katoli-

ške vere s toliko vnemo, s kakršno je svoje dni branil svoje poganske bogove proti krščanskemu Bogu.

To ljudstvo ni nikdar sanjalo o vojni. Velika litavska zavojevanja v srednjem veku so bila delo nekaterih bojevitih in odločnih poveljnikov, ki so izrabljali ljudstvo kot voljno orodje. Ko je bilo prepriščeno samo sebi, se ljudstvo ni prav nič upiralo tujemu prodiranju. Poginilo je ali se umaknilo povsod, koder je bilo v dotiku s sosedi. Na zapadu so Boruse v nekaj stoletjih dodobra pohrustali Nemci, na jugu in vzhodu pa zavzema slovansko pleme razsežen del bivših litavskih pokrajin in neprestano napreduje v osrčje Litve. N. K. (Iz knjige »Sans malice«).

MICHEL EYQUEM DE MONTAIGNE

Mesto Bordeaux — in 2 njim ves kulturni svet — je slavilo letos 400-letnico, odkar se je rodil eden največjih njegovih sinov, Michel Eyquem de Montaigne. Prav za prav niti ne poznamo natančnega dneva njegovega rojstva. On sam trdi, da se je rodil 28. februarja 1533., a najnovejša raziskovanja kažejo, da se je rodil cel mesec prej. Sicer pa ne gre za datum, temveč za moča in njegovo delo.

Rodil se je vsekako v gradu Montaigne, ki ga je bil kupil njegov oče Pierre Eyquem, trgovec in pozneje upravni uradnik v Bordeauxu. Mati, ki ji je bilo ime Antoinette de Louppes (Lopez), je bila potomka španske židovske rodbine. Michel je bil nje tretji sin.

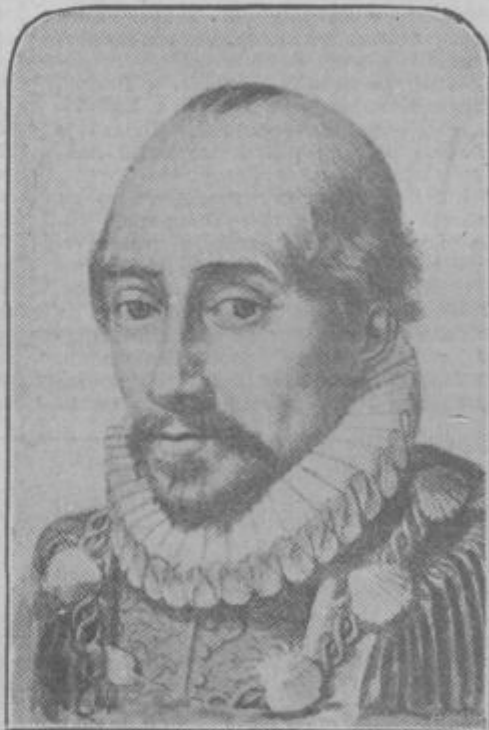
Njegovo vzgojo so prepustili že od vsega početka služabnikom, ki so ga učili latinščine in poskušali nad njim vsakovrstne, bolj ali manj pedagoške metode. Zabalvalo jih je n. pr. vzbujati ga z zvoci sladke glasbe.

S šestim letom je Michel prišel v kolegij de Guyenne v Bordeauxu, sedem let pozneje je začel študirati pravo. Z 21. letom je bil že svetnik v bordeauškem parlamentu, l. 1565. se je poročil s Frančiško de la Chassaigne, hčerjo nekoga člana tega parlamenta. Tri leta pozneje mu je umrl oče, po katerem je podedoval vse njegovo imetje.

L. 1570. je zaradi bolehnosti nenadoma ostavil svoje upravne funkcije in se podal v svoj grad. Zelen je živel v miru, premišljevanju in študiju. S svojo ženo je živel v veliki harmoniji.

Splošno mislijo, da se je Montaigneovo literarno delo pričelo v tej dobi. To ni res. Še za življenja svojega očeta je n. pr. prevedel knjigo »Theologia naturalis« Rajmunda iz Sabunde, neklega španskega profesorja.

Pač pa je v svojem gradu takoj pričel pripravljati izdajo del svojega najboljšega umrlega prijatelja de La Boétieja. Potem

MONTAIGNE

je začel pisati »Esejec«, ki so ga napravili znamenitega.

Kakšen je bil njegov smoter pri pisanju tega dela? On sam ga ne pove točno in verjetno je, da mu spočetka sploh ni hotel dati določene oblike, temveč da je hotel le v obliko dnevnika položiti svoja vsakdanja premišljevanja.

Prvi dve knjigi »Esejeve« sta izšli 1580. v Bordeauxu. Razlikujeta se zelo od tretje knjige že po tem, da so poglavja teh dveh knjig (skupaj 93) dosti krajša nego v tretji knjigi. Obe prvi knjigi vsebujeta poleg tega dolgo apologijo Rajmunda iz

Sabunda, v kateri je Montaigne po nekaterih proučevalcih njegovega dela podal glavne obrise svoje osebne filozofije. Nekje pravi, da je hotel ostaviti svojim prijateljem in sorodnikom svoj lastni duševni obraz z vsemi dobrimi stranmi in napakami.

Posamezni »eseji« ali poglavja njegovih knjig se močno razlikujejo med seboj. Za naslov jim je včasih kakšen rek v obliki pregovora, n. pr. »Dobiček enega je izguba drugega človeka,« ali preprosto filozofsko »O strahu,« »O prijateljstvu«.

L. 1571. je prejel Montaigne red sv. Mihaela, tri leta pozneje je stopil v vojsko vojvode Montpensierskega, nato je večkrat potoval v Pariz ali pa iz zdravstvenih razlogov v razne zoravliške kraje. Ker pa se ni oziraval, se je odločil, da obišče kopele v italijanskem mestu Luici (Luca). O tem potovanju je vodil dnevnik, ki so ga našli dosti pozneje v njegovem gradu in ga objavili 1774. v Parizu. Del tega dnevnika je bil napisan v italijanski, ostalo pa v francoščini. Ta del je Montaigne po vsej priliki narekoval kakšnemu služabniku.

V Rimu je Montaigne zvedel, da so ga imenovali za bordeauškega župana, obenem je prejel kraljevo povelje, naj se vrne v Francijo. Kot župan ni bil Montaigne nič boljši in nič slabši od drugih županov. L. 1585. se je osvobodil te funkcije in je odpotoval v Pariz, kjer je prvi dve knjigi izdal v novi, znatno popravljeni izdaji. Nekoliko let pozneje se mu je ob novem potovanju v Pariz pripetilo, da so ga li-

gaši, člani vladajoče katoliške stranke, kot hugenota ujeli in vrgli v Bastiljo. Na srečo je našel zagovornike v Katarini Medickejdi in v vojvodih Guisških, ki so ga kmalu osvobodili. Ko je prevzel vlado kralj Henrik IV., ga je pozval, naj bi prišel stanovat na dvor. Montaigne pa je odklonil, ker si je želel samo miru. 1592. je umrl v svojem gradu in so ga pokopali v Bordeauxu. Njegovo vnaje življenje je potekalo precej običajno in brez hudih pretresljajev.

Njegova slava ima več izvirov. Bil je pred vsem izumitelj novega literarnega genra, njegov slog in jezik mu jamčita važno mesto v francoski literaturi. Cenijo ga pa zlasti kot popolnega duha. Njegova misel je svet zase, svet, ki izpoveduje resnice, razlaga in se bojuje pogumno proti predsodkom in praznovestju svojega časa. Išče luč in zavrača temo, dokazuje ničevnost dogem in propoveduje strpljivost v času, ko je bila ta osovražena. Njegovo znanje je ogromno in skoraj ni vprašanja, na katero bi ne vedel odgovoriti. Njegovi »Eseji« obravnavajo vse položaje, v katere lahko zaideta posameznik in družba. Njegova misel je večno aktualna, ker gleda na človeka, kakršen je bil, je in bo. Montaigne opazuje v prvi vrsti sebe, a to na način, da velja rezultat njegovega opazovanja za vse. Bil je tudi med prvimi ali sploh prvi, ki je raziskoval svetovje podzavestja in nezavestja. Toda glavno in odločilno mu je človek v polni zavesti. Brez polne zavesti ni človeka, je njegov nauk. Js. At.

ŽENSKESK IZBIRAJO

Raziskovalec Afrike Bernatzik je odkril na otočju Bisagos, ki leži pred portugalsko kolonijo Gvinejo državico ali bolje plemensko skupnost, v kateri imajo ženske glavno besedo. Je to primitivno plemo Bijogo, ki je trajno naseljeno na otočju. Oblastnost žensk, proti kateri se moški svet prav nič ne upira, je tolikšna, da si dekleta izbirajo svoje zakonske druge in ne obratno. Če postavi dekle pred hišo moža, ki ji je všeč, skledo riža, se mora leta takoj javiti pri njej »na poskušnjo«. Ako ji je potem še pogodu, mu še enkrat pošlje pred vrata skledo riža, nakar se sme vseliti v njeno koč. Kadar se žena moža naveliča, postavi njegove reči pred vrata in zakon se smatra ločen. Noben fant si ne upa odbiti ženskega snubca, ker bi mu drugače nežni spol tako zakuril pod petami, da bi se moral izseliti. Kako je prišlo do zamenjave prirodnega razmerja med moškimi in žensko pri tem primitivnem plemenu, ne ve nihče povedati. Sicer pa doživljamo tudi v najciviliziranejših deželah pokret, ki stremi po izenačenju ženskih pravic z moškimi in ki je n. pr. v Zedinjenih državah zavzel že kar nezdrave oblike.

Blitter: Dekletce

ŽELEZNISKI PODMORSKI PREDOR MED AZIJO IN AMERIKO

Še dolgo se govori o predoru pod Behrinškim prelivom med Aljasko in Rusijo. Posebno zadnjih deset let se je proučevalo to vprašanje. Stvar je svetovnega pomena in ena najvažnejših zadev belega plemena. Če bi se zgradila železnica pod morjem med Aljasko in skrajnim koncem vzhodne Azije, na eni strani s priključkom na razne proge Pacifičnih železnic, na drugi strani s zvezo na prekosibirsko železnico, bi bil stari svet zvezan z novim po železniškem tiru in bi bilo n. pr. mogoče priti iz Portugalske v Južno Ameriko z železnico. Tako bi bili vsi deli sveta razen Avstralije v železniški zvezi, kajti tudi Afrika in Azija sta že zvezani z železnico po progi, ki vodi iz Egipta v Palestino. Samo predor pod Gibraltarjem še manjka, toda tudi ta bo zgrajen v bližnji bodočnosti. Po Behrinški železnici si bo belo pleme podalo roko preko Pacifičnega oceana: Rusija bo stopila v zvezo z Ameriko. To bo železna vez, ki bo preko vsega severa Azije oklepala mongolsko pleme.

Zaradi tega je razumljivo, da so Japonci veliki sovražniki načrta Behrinškega predora. Smatrajo namreč Behrinški preliv za neke vrste naravno obrambo, enako kot Angleži Rokavski preliv. Japonski dnevnik »Kokumine« je pred kratkim trdil, da raziskovanja dr. Roya Chapmana Andrewsna na severovzhodu azijske celine, o katerih se je zadnje čase mnogo govorilo, nikakor niso prazgodovinske studije, temveč da je imel namen proučevati vprašanje železniške proge, ki bi vezala azijsko celino z ameriško. Že pred pet in dvajsetimi leti so ameriški inženjerji razmišljali o tej zadevi in stavili kitajski vladi v Pekingu zadevne predloge. Japonski dnevnik trdi tudi, da se ameriški bogataš Rockefeller, ki je znan po zgradbi velikanske Radio City v sredini New Yorka, zanima za načrt Behrinškega predora. Brez dvoma je ta načrt nekaj, česar zaradi ogromnega pomena ne moreta zanemarjati niti Amerika, niti Rusija. Interesi obeh držav so isti, in moremo reči, da sta tudi samo ti dve državi v stanu zgraditi v skupnem delu velikansko zgradbo, kar nam najbolj dokazujeta zgradbi Panamskega prekopa in Dnjeprostroja.

pvh.

OGLJIKOVA KISLINA PROTI OSLOV, SKEMU KAŠLJU

Profesor Henderson z univerze Yale v Zedinjenih državah predpisuje za zdraviljenje oslovskega kašlja pri otrocih inhaliranje ogljikove kisline. Pacienti morajo vdihavati primerno mešanico ogljikove kisline z zrakom ali kisikom. Mučni dušijvi napadi baje že v nekaj dneh prenehajo. Teden dni po inhalacijah so napadi kašlja le še prav redki. Najbolje se je obnesla mešanica 7 delov ogljikove kisline in 93 delov kisika.

MIKROSKOPIJA PRED VELIKO OVIRO

Mikroskopiji se moramo zahvaliti, da poznamo in razlikujemo več sto vrst bakterij in da imamo že precej globok vpogled v svetovje mikroorganizmov; toda zaenkrat je ustavljen zmagoslavni pohod mikroskopije, ki je žel od van Leeuwenhoekove dobe nešteto uspehov. Močnejša povečanja nam odkrivajo majhna in najmanjša živa bitja, toda z današnjimi instrumenti še nismo dosegli refleksije mejne možnosti. V biologiji se zadovoljujemo s 1500-kratnim, v metalografiji s 2500-kratnim povečanjem. Toda to so skromna povečanja.

Zsigmondyju se je s pomočjo ultramikroskopa posrečilo opazovati tako majhna telesca, kakor so molekuli škroba, to se pravi, da je s pomočjo upadje svetlobe gledal v svetlobni refleksiji majhne delce, kar bi bilo v temnem polju že zdavnaj nemogoče. Saj tudi v temni sobi ne vidimo prahu v zraku, a ko posije skozi okno sončni žarek, zagledamo neskončno prašnih delcev, ki se polgrajajo v soncu. Seveda se struktura telesca na ta način ne da raziskovati. Tu je dolžina svetlobnega vala glavna zadržka in nam dovoljuje opazovanje le do gotove meje. Sončna svetloba je za ultramikroskopično delo neuporabna, ker nam omogoči opazovanje do premera $\frac{1}{4000}$ milimetra in so vsa telesca izpod te dolžine nevidna. Ultravioletni valovi pa nam pri ultramikroskopu odkrijejo novo mikroorgansko svetovje do bajnega premera $\frac{1}{200-000}$ milimetra.

Kako velike važnosti je povečanje v bakteriologiji, razvidimo že iz tega, da je n. pr. bacil rakta, čigar bakterijsko naravo še ne poznamo, 0,000075 milimetra dolg mikroorganizem in da se nam s tem odkritjem nudi prilika njegovo naravo spoznavati in iskati sredstev za zatiranje. Morda pa se posreči konstrukcija posebnega elektronskega mikroskopa, s katerim se je bavilo že več svetovnih kapacitet; z njegovo pomočjo bi ugledali povsem nov, še neviden svet, ker bi nam omogočil opazovanje dolžin komaj milijonskega delca milimetra! Tudi z Röntgenovim mikroskopom bi se dalo priti do lepih rezultatov in bi nam nevidni žarki odkrili nevidne pojave v prirodi. Bodočnost nam bo gotovo prinesla prvovrstnih instrumentov, s katerimi bomo videli bitja, nasproti katerim so mikrobe velikani. Toda zaenkrat smo na mrtvi točki in nikakor ne moremo preko ovire, ki jo predstavlja dolžina svetlobnega vala.

Znanstveno življenje je večkrat pusto in dolgočasno, toda kdor sega globoko v prirodne tajne, mora priznati, da tu ne manjka romantičnega!

Z. Š.—j.

STOTAK

RICHARD CONNELL — PREV. FRANCE MAGAJNA

NADALJEVANJE

V mračni Tretji ulici, nad zamknim fotografskim študijem, je bila pisarnica gospoda Benjamina Gordona. Majhna je bila in umazana, pa vendar ne tako majhna in tako umazana, kot je bil gospod Gordon sam.

Major Dale je potisnil vrata pred seboj. Gospod Gordon, ki se je sklanjal nad listinami na mizi, je nekaj zagodrnjal.

»Tu so vaše obresti,« je dejal major Dale.

Gospod Gordon je vteknil stotak štev. XC999.877 v veliko črno listnico iz ponarejenega usnja in vrnil majorju pet mastnih enodolarskih bankovcev.

»Upam, da boste prihodnji mesec bolj redni,« je rekel gospod Gordon.

Major Dale se je obrnil in odšel. Skoraj tekkel je čez ulico, kjer je stala skromna restavracija. »Dvojno porcijo bifteka, fižola, tlačenega krompirja in kave,« je naročil. »Prosim hitro!«

»Sveta Pomagavka!« je vzkliknila natararica, ki mu je stregla. »Izvrsten tek imate. Človek bi menil, da niste jedli že teden dni.«

»Znabiti res nisem,« je momljal major Dale.

*

Gospod Benjamin Gordon se je ozrl kvišku in zapazil, da je vstopil v njegovo pisarnico nemaren čokat mož, temno plave, nikoli negovane brade.

»Kaj bi pa danes radi, Rath?« je vprašal gospod Gordon.

»Tisočak potrebujem?«

»Karte, aha.«

»Ne. Konjske dirke so me osušile.«

»Tepec ste.«

»Naj bom kar hočem. Denar rabim, pa je konec. Saj imam mnogo naročil, a kako naj obratujem svoje podjetje brez denarja? Nekaterim delavkam dolgujem mezde že mesec dni. Dobim tisočak ali ne?«

Gospod Gordon je nekaj načočkal na listino pred seboj. Devetsto vam bom dal. Čez mesec dni mi vrnete tisoč.«

»To je odušstvo.«

»Da,« je soglašal gospod Gordon. »Odušstvo je. Vendar morate priznati, da vam denarja ne silim. Ali menite, da vam ga silim, gospod Rath?«

»Eh, zloni naj vas vzame! Dajte mi denar! Kje naj podpišem?«

Gospod Gordon je odšel gospodu Rathu na roko devet bankovcev po sto dolarjev.

*

Pisarnica gospoda Ratha je zavzemala kot male delavnice v pritličju ograjene hiše na Delancey cesti. Kakih dvajset deklic je bilo zaposlenih tu. Izdelovale so umetne cvetlice.

Ko je gospod Rath zaključil račune, v katere je bil zatopljen poslednjo uro, je dvignil glavo in zaklical: »Rozika Vana!«

Ljubka, črnooka in vitka deklica se je približala.

»Poslušajte! Že mesec dni vam nisem plačal zaslужka. Če prištetem k rednim delavnim uram še plačo za nadčas, vam pritiče ravno sto dolarjev.«

»Da, gospod Rath. Prosim, da mi jih tudi izplačate. Nič več ne morem čakati. Danes sem plačala kosilo s svojo poslednjo desetico.«

»No, no! Kdo govori o čakanju? Tu imate!« Gospod Rath je odrinil proti deklici stotak, ki je nosil številko XC999.877.

»Ooooh!« je vzdihnila deklica. »Ali je dober?«

»Seveda je dober.«

»Stotaka nisem imela še nikoli. Niti ne vem, če sem ga že kdaj videla.«

»Vaša krivda, dete. Lahko bi jih imeli že mnogo...«

Deklica ga je zaničljivo pogledala.

»Povedala sem vam že bila, gospod Rath, da ohranite zase take nasvete. Nisem primorana delati pri vas.«

»O, vem, vem,« je odvrnil gospod Rath pikro. »Spadate v višjo družbo in delate tu le zato, ker vas zabava, jeli?«

»Tega ne pravim. Delam zato, ker moram delati, če hočem jesti, a ni vaša delavnica edina v mestu. Nisem primorana ostati tukaj in poslušati zoprno govorico.«

»Kakšno zoprno govorico? Sem vas li kdaj nadlegoval? Nekaj pametnih besed sem vam bil povedal, to je vse. Lepo dekle ste, jaz pa poznam mnogo možakarjev, zapravljivih možakarjev, ne skopuhov, ki bi vam z veseljem šli na roko in vam mnogo dobrega storili, če bi le bili malce prijazni z njimi. Tale Jaka Harmon, na primer — perfekten gentleman je in kar valja se v zlatu. Ves neumen je, odkar vas je prvič videl.«

»Res?« je rekla Rozika Vana. »Enkrat sem se dala pregovoriti in sem ga spremljala na neko zabavo. Perfekten gentleman, da! Policaja sem morala poklicati, da me je ubranil!«

»No, vaša glava, vaš svet. Delajte kakor hočete.«

»Saj delam.«

✱

Ob šestih je Rozika odhitela proti postaji podulične železnice. Množica ljudi jo je tu pograbila in nesla s seboj, ko razburkana voda drobno tresčico. Komaj se je prerinila do stojišča, da počaka brzega vlaka, ki jo odpelje proti gornjemu mestu. Blestečih oči je kovala načrte. Nocoj bo napravila tako večerjo, kakršne ni poznala že davno. To se bo radovala Gina, njena sestra, ki je bila čokata, nelepa in tudi premalo bistroumna, da bi si znala polskati ali si ohraniti službo dalje časa. Prešičjo pečenko bosta imeli, krompirjevo solato in

čokoladno torto. Gospa Lasker, pri kateri sta imeli sobo najeto, bo gotovo dobre volje, ker ji bo plačala zastano stanarino, torej ne bo godrnjala, če si bosta za enkrat pripravili večerjo v sobi.

Po večerji pojmeta v kino na Drugi ulici, da vidita znamenito dramo »Greh ljubezni«. To bo veselje! Kajti v žepu Rozikinega plašča iz modrega serža je z zaponko pritrjen počival stotak štev. XC999.877. Gini bo jutri kupila nov zimski plašč — tisti temnordeči, ki ga je bila že tolikokrat občudovala v izložbi. Najmanj deset dolarjev bo pa ostalo za hranilnico.

»Presetna gneča je na teh vlakih.« Glas, ki je to izgovoril, je bil prijeten.

Rozika se je ozrla. Tik za njo a nekoliko na desno je stal lep, mlad gospod, ki se je prijazno nasmihal. Nosil je nov zelenkast klobuk in po meri izdelano suknjo iz modrega blaga. Kak bančni uradnik bo, ki se vrača z Wall streeta domov, je pomislila. Na njegove besede ni odgovorila ničesar. Dekle, ki je lepo in ki šteje šele devetnajst let, ne sme iskati znanja s tujci, pa naj bodo videti še tako prikupljivi. Zrla je naravnost predse in se zibala z vlakom. Na štirinajsti cesti se je nagnetlo na vlak novih potnikov in spet je bila potiskana sem in tja in odregana neusmiljeno.

Na Dva in štirideseti cesti je izstopil mož v zelenem klotuku.

Rozika je izstopila na šest in osemdeseti cesti in lahkih nog odhitela proti Emilovi delikatesni prodajalni, ki je stala na Drugi ulici. Ne sme pozabiti žvečilnega gumija, ki Gini tako ugaja.

Pod napisom:

»Emilova Delikatesna Prodajalna«

»SAMO za gotovino«

se je njen lastnik Emil Bressler vladno smehljal. Kakor kerub v belem predpasniku je bil videti.

»Štiri zrezke prašičje pečenke,« je naročala Rozika brezsapno. »Le velike odsekajte — funt krompirjeve solate, eno manjših čokoladnih tort in pet zavojčkov gumija.«

Emil je zavil blago v papir in ga potisnil proti deklici. »Tu imate, gospodična Rozika,« je dejal.

Rozika je segla v žep. Mahoma so se ji oči razširile. Vzklíknila je kratko in dušeče. Strah in groza se ji je prikazala na obrazu. Mrzlično je iskala po žepu in ga končno obrnila narobe. Zaponka je bila na svojem mestu, stotak je pe

izginil. Rozika Vana je začela histerično jokati.

»Oh, kaj naj storim, kaj naj storim? Kaj naj sedaj storim?«

»Potolažite se, Rozika. Ga boste že našli. Le vzemite blago. Boste pa ob drugi priliki plačali. Denar se bo našel, ne bojte se.« Tako jo je tolažil gospod Emil.

Deklica je vzela zavoj in odtavala na cesto. Počasi je stopala in plakala vso pot.

★

Lep mlad gospod, bistrega pogleda, obnašanja pa, kakor da bi bil bančni uradnik z Wall streeta, je pokrit v novem zelenem klobuku sedel za mizo skrite beznice na zapadni Devet in štirideseti cesti in okušal novo pijačo, ki so ji bili šaljivci dali ime »prikolica«. Iz sprednje sobe, ki je bila zaprta z dvojnimi vratmi, je prihajalo medlo škreb-ljanje koččic. Tam je družba kvartašev igrala »poker«. Drugi mlad gospod je vstopil. Tudi ta je bil lepo oblečen, a je imel grd in nakažen obraz. Polti je bil nezdravo testene, imel je majhne oči, usta pa mu je nekdo že pred leti poskušal razširiti z nožem.

»Zdravo, Jaka!« je pozdravil oni, ki je imel zelen klobuk.

»Zdravo, Štefan! Kako je s tvojo umetnostjo?« je vprašal novodošlec.

»Tako, tako; že gre. Prisedi; plačam jaz za šilce.«

»Kaj piješ?«

»Rum z limono in nekimi drugimi dodatki.«

»Puf! Malo prida pijača. Zame čašico viskija. Sem je potreben.«

»Kaj ti je?«

»Suh sem. Pravim, Štefan, ne bi mi posodil mrvico drobiža do jutri? Imam neko delo na očeh. Prav lahko bo. Neka

prodajalna je, več. Zakaj se tudi ti ne polotiš moje igre?«

»Nak. Zame je prenevarna. Moj posel je varen in gotov.«

»Premajhni dohodki so, to je,« je menil Jaka Harmon.

»Resnica. Zato so pa redni. Vzemiva današnji dan. O popoldanskem delopustu se peljem kakor po navadi v brzem

vlakcu proti gornjem mestu. Velika gneča. Srčkana Micika je zagvozdena tik pred menoj. Kar tako iz navade ji potipljem žep. Bankovec je bil notri. Menil sem, da bo kvečjemu desetak, ko pa izstopim na Grand Centralu in pogledam, vidim, da imam v roki pristno »stoletje«.

»Sladčica kakega debeluharja je bila frklja, bi menil,« je dejal Jaka.

»Mogočec Nekemu trebušniku sem obenem izmaknil uro, pa samo štirideset cepakov mi je dal zanjo Samuel.«

»Tisti stotak, Štefan, bi jaz nocoj zelo rabil.«

»Kako krilo te skomina, že vidim.«

»Domišljaš si, da si bister, kaj ne da?«

»Ej, Jaka Harmon, saj te poznam. Na, tu ga imaš. Jutri ob tem času se dobiva tukaj. Tedaj mi vrneš, a gotovo, zapomni si.«

Bankovec, ki ga je Štefan posodil Harmonu, je nosil številko XC999.877.

DALJE

ILUSTRIRAL FRAN SKODLAR

VODOMEC IN VIDRA

PETER ŽMITEK

Po svoji vnanjosti sta si te dve živali popolnoma različni: ptič vodomec je majhen, čokat, v sijajnem perju, vidra pa neprijetno večja, v dragocenem kožuhu; veže pa obe neka sorodnost, namreč pohlep po čim izdatnejšem plenu. Kakor je njuna vnanjost sijajna, tako je temna njuna notranjost zlasti v pogledu blaginje ribištva. Ker sta obe živali izredno previdni in plahi, se jima človek težko približa, zato jih večina pozna le iz zbirk in knjig. Oglejmo si jih torej nekoliko pobliže.

Vodomec

Vodomec, alcedo ispida (*atthis* L.), Eisvogel, »ribolovec«, spada v skupino ptičev kričačev ali vpijatov, ki imajo močan, rezek glas, ne da bi imeli grlo ustvarjeno za petje. Bližji sorodniki so zlatovranka, vodeb in legat, nekoliko oddaljenejša pa sorodnica kukavica, vendar je vodomec manjši od vseh teh, kajti skoraj ni večji nego vrabec.

Vodomca spoznamo takoj po njegovi vnanjosti. Izdaja ga velika, ploska glava, dolg, raven, oglat in močan kljun, čokati trup in kratke noge, zlasti razkošna, pestra in v soncu naravnost bliščeča se barva perja.

Vodomec je zelo plah ptič; težko se mu je približati. Tudi drugih ptičev ne trpi v svoji bližini, preganja jih, dokler se mu ne umaknejo v zaželjeno razdaljo; le pastirica in liska smeta biti v njegovi bližini.

Slučaj je nanesel, da sem pred leti zalezal vodomca, in sicer prav tistega, ki ga je priobčil Žis v števil. 3. tekoče knjige. Lazil sem za divjimi racami ob majhnem potoku, ki je bil precej gosto zaraščен z vrbovjem in mladim jelševjem. Ko dospem do košatega grma, zagledam skozi šibje na poševni veji, ki je molela nekoliko nad vodo, ne ravno veliko, toda pestro barvano grčo. Ker se kepa ni zganila, sem si bil takoj na jasnem, da imam pred seboj vodomca, ki pa se niti ni zmenil za mojo navzočnost. Ko tako opazujem, se mi je zazdelo, da je tista pestra grča na mah zginila z veje in pljusnila v vodo. Nekaj kolobarčkov na vodni gladini me je uverilo, da imam prav. Ni trajalo dolgo, pa je bil isti stvor spet na svojem prejšnjem mestu, le njegov obris se je nekoliko iz-

premenil, kajti iz kljuna je visela precejšnja ribica. Vodomec se začne nagibati na levo in desno in se priklanjati, kot da je v avdijenci. Sukal je ribico proti žrelu, na to pa jo je pogoltnil in mirno spravil v želodec. Obsedel je dalje, kot da se ni nič zgodilo. Taka dejanja in mirovanja so se ponavljala, dokler se nisem neopaženo oddaljil z namenom, da grem v svoje podeželsko domovanje. Ko sem doma pogledal na uro, sem ugotovil, da je trajalo moje opazovanje skoraj dve uri.

Jako sem se čudil, da se moj vodomec tudi naslednje dni, ko sem ga ponovno opazoval po več ur z istega mesta, ni prav nič vznemirjal in celo nič zmenil za vrvenje, ki je stalno kalilo mir po glavni cesti, vodeči ne daleč od naju čez most.

Pa potekel je moj prosti čas in treba se mi je bilo vrniti v mesto. Zato sem se odločil, da vodomca odstrelim in ponese s seboj za svojo zbirko. Dal sem ga nagačiti in tak je ohranjen pri meni. Na kljukasti vejici sedi in s steklenimi očmi gleda pod se.

Močan, raven, zaostren kljun je dolg 4.5 cm, od nastavka kljuna do zatilka meri glava 3.5 cm, vsa ta dolžina torej 8 cm. Stoje od nog do temena glave 10 cm, od konca repa, do temena pa 13 cm. Prsni obseg znaša 15 cm, dolžina peroti 7 cm, razkrijlje do 19 cm. Barva perja je izredno živa. Po hrbtu in po sredini repa je svetlomodro zelenkasto, po glavi, zatilku in deloma po perotih pa je posejan s srpastimi, svetlozelenimi obronki perja. Drugače so peroti temno kovinaste barve kakor tudi del repa. Pod kljunom je bel, pa tudi na obeh straneh kratkega vratu se mu vlečeta poševno po ena bela lisa. Grlo je blede rumenkasto, ob straneh narahlo zelenkasto obrobljeno, prsi in trebuh so lončeno rjave barve. Tudi čez oko in uro sega rjava lisa. Male nožice z vezanimi sprednjimi prsti so temno rdečkaste, kljun sajast, na koncu pa rdečkast.

Tak je torej ta ptič, ki ga ni mogoče zamenjati z nobeno drugo ptičjo vrsto v Evropi.

Vodomec živi samotarsko ob potokih in manjših rekah, po katerih se pretaka čista voda in so obraščene z jelševjem in vrbovjem. Najrajši se drži v bližini vodopadov, kjer ne zamrzne pozimi voda,

če ima le dosti kritja in hrane. Dan preživi večinoma ob vodi, na večer pa se skrrije kje na bregu, bodisi pod izprano korenino ali v luknji in tam prespi noč. Nad vodno gladino ne seda više od pol metra, najrajši na vejo, ki moli čez vodo. Ko pa pride čas ženitve, takrat pozabi na svojo skromnost in seda mnogo višje na veje, vrhove grmov ali celo drevja.

Ker prečepl, odnosno presedi po cele ure na enem in istem mestu, ni čuda, da so mu pritaknili naziv: nogosedec. Sedi kot bi bil prikovan, pri tem pa se drži, kot da ga ves svet nič ne briga. Vodomec teka zelo malo. Noge ima za svojo težo pač prešibke, kvečjemu raca po vrhu ploščatega kamna ali po prekli, ki štrli iz vode, po suhem pa nikoli. Svoje navadno mesto menja le, če je prepoden, ali ga i. temu prisili glad.

Sedeč na svojem običajnem mestu stegne kratki vrat, se nagne navzdol in šine kot puščica v vodo, ne da bi pri tem razpel peroti. Trenutno ga zagrne voda, toda kmalu je spet zunaj in srfota na svoje prejšnje mesto. Tam si streže vodo s perja, v kljunu pa mu navadno visi ribica, ki jo je pravkar uropal. Pripeti se tudi, da se vrne prazen, ribice so bile pač urnejše nego naš pustolovec. Taki pripetljaji ga prav nič ne vznemirjajo, mirno obsedi na mestu kot prej in čaka na ugodnejšo priliko.

Ugrabljeno ribico obrača v kljunu tako dolgo, da spravi njeno glavico proti žrelu, na kar jo celo pogoltne. Če je ribica večja, mu dela to že nekaj preglavic.

Zaradi zajetnega trupa in kratkih peroti je vodomec slab letalec. Daljše plete napravi le v najhujši sili, bodisi da je preganjan, največkrat pa zaradi prehrane. Sicer pa ne leti nikdar dalje nego od 300 do 400 metrov. Leti v ravni črti in v enaki višini nad vodo; krivulje dela le tam, če to zahteva tok vode.

Če ob širokih strugah ni dosti pripravnih mest za posedanje in oprezovanje, srfota in se stresa nad vodno gladino ter se spusti nenadoma kot kamen v globino. To počenja najbolj pogosto takrat, ko krmi svoje mladiče.

Hrani se pred vsem z malimi ribicami in raki; v sili pa tudi s pijavkami, kačjimi pastirji in drugim vodnim mrčesom. To zadnje pride v poštev pred vsem, ko hrani še negodne mladiče, ali če so vode kalne, odnosno zamrznjene in je ribolov nemogoč.

Vodomec je zelo požrešen ptič. Za svojo prehrano rabi dnevno 10 do 12 za

prst dolgih ribic. Če pomislimo, koliko to znaša letno, si lahko ustvarimo sodbo, kolikšno škodo napravija ribogojju; zato pri ribičih ni priljubljen in ga preganjajo, kolikor le morejo.

Izbirčen vodomec ni; vse vrste rib so mu dobro došle. Zgođi se celo, da pre-maga tudi že bolj odraslo ribo. Lovi le s kljunom, za to tudi večkrat zgreši. Vo-

VODOMEC

da ne sme biti preplitva, pa tudi ne pregloboka; v prvem primeru si v zaletu lahko poškoduje kljun, v drugem pa navadno plena ne doseže.

Ob času dolgotrajnega deževja, ko so vode kalne, ali v hudi zimi, ko zamrznejo, nastanejo za vodomeca slabi časi. Pripeti se, da zaide pozimi pri kaki ledni odprtini v vodo, ne najde več izhoda in tako tam žalostno pogine.

Srte in druge kosti rib, luskinе in vse druge trde dele izbljuje kakor sova perje in dlako zavžitih živali, kajti želodec mu tega ne more prebaviti.

Za ženitve je vodomec precej razburjen. Neprestano hrešči in kriči, da se sliši daleč na okrog; njegov pronicujoči glas zveni kot: »gik, gik, gik«, ali »si, si, si«, sicer molči, le ako je prepoden, se med poletom oglasi.

Ob paritvi seda samec više na konce vej ali vrhove grmovja in drevja, pri tem pa neprestano brlizza. Na žvižg prileti samica, pa le na določeno razdaljo. Tam se mu začne dobrikati in ga dražiti, na to pa odleti dalje. Tak način dvorjenja traja vse dotlej, dokler se mu ne vda.

To se dogaja . . . jveč v jutranjih in dopoldanskih urah. Ko se spoprijateljita, odletita od brega svojih 200 do 300 korakov in sedeta v vrhove poljskega drevja, kar se sicer ne zgodi nikdar.

Po večini se vodomec ženi konec marca ali v začetku aprila. Po zasnebljenju si parček poišče primeren prostor za gnezditvev. Navadno si izbereta suho, neporaščeno mesto v strmem vodnem bregu, kamor ne more zlepa podlasica ali drugi krvoses. Kakih 30 do 60 cm pod vrhom brega si izkopljeta okoli 5 cm širok rov, do pol metra ali celo bolj globoko, ki se polagoma vzpenja. To pa zaradi tega, da je mogoče odvajati nesnago, ki bi se nabrala v gnezdu. V notranjosti je rov na koncu nekoliko bolj prostoren, pa tudi malo poglobljen. Ta prostor posujeta vodomca s srti in ga steptata, da je videti kot tlakovana. Sem znese samica 6 do 7 precej velikih, okroglih, belo blestečih jajčec, iz katerih proseva rumenjak. Jajčeca so jako močna.

Če naletita vodomca pri kopanju rova na ovire, kakor večje kamenje i. p. jih skušata obiti, če pa to ne gre, popustita ta prostor in si poiščeta pripravejši kraj. Če ni prepoden ali vznemirljen, gnezdi vodomec navadno v takem rovu po več let zaporedoma. Gnezdo vodomca sliči gnezdu žolne, le da je ta v kakem trhljem drevesnem deblu, vodomecovo pa v suhi zemlji. Izklesanje rova opravita vodomca le s kljunom, pripeti se, da si ta ali oni pri delu okleše kljun.

Če hočemo dognati, da li je rov zaseden, je treba le povohati vanj; če diši po ribah, tedaj je to znamenje, da smo na pravem potu.

Samica leže jajca sama, samec pa ji preskrbuje hrano, skrbi za čistočo in domači red. Občudovanja vredno je, kako vztrajno in samozatajevalno skrbita oba za bodoči zarod. Ko se mladiči izležejo, oskrbujeta vse potrebno potem oba stara. Nič ju ne spravi iz ravnotežja. Razbijaj okrog rova kolikor hočeš, na svetlo se ne prikaže, da še celo takrat se ne gane, ko si mu že čisto blizu. Kako se zna pritajiti stara, je razvidno iz naslednjega:

Fran Erjavec navaja v svoji knjigi »Domače in tuje živali v podobah« primer, ki je dosti značilen. Tako piše: »Ettinger iz Slavonije pripoveduje, kako še zna ta ptica pritajiti, da človek misli, mrtva je. Ettinger je namreč našel vodomecovo gnezdo in jel kopati, da bi prišel do zalege. Ko dokoplje, najde starko mrtvo. Vzame jo v roke, jo ogleduje, obrača sem ter tja in jo položi zraven

sebe, da bi pobral jajca. Ali, kakor jo spusti iz rok, hipoma oživi in odleti.«

Izleženi mladiči so goli, grdi in več dni slepi nestvori, po velikosti zelo različni, nekateri večji drugi manjši; polagoma pa se zenačijo. Ker jim raste perje zelo počasi, ostanejo mladiči dolgo v gnezdu. Stara skrbita za nje vzorno. Spočetka jih hranita z žuželkami, ki jih lovita ob vodi, največ s kačjimi pastirji. Ko jih ulovita, jim potrgata glave in krila, ostali trup pa dasta mladičem. Postopoma pa jim nato prinašata tudi male ribice.

Ko zapustijo mladiči gnezdo, jih stara dva skrbno vodita v gosto grmovje, brstje ali obrežne izprane korenine, da so čimbolj na varnem. Če začitita stara nevarnost, začneta vznemirjeno obletavati dotično mesto in kričita, da s tem opozorita mladiče, ki se potuhnejo, da jih je težko opaziti.

Vodomec je stalno naseljen v Evropi od skrajnega severa do juga. Njegova domovina pa je tudi Azija in severna Afrika. Pri nas ga le najhujše zime prisilijo, da se pomakne proti jugu. Sicer pa je stalna ptica, ki le nerada in redko zapušča svojo domačijo.

DALJE

Tyroller: HRAST (lesorez)

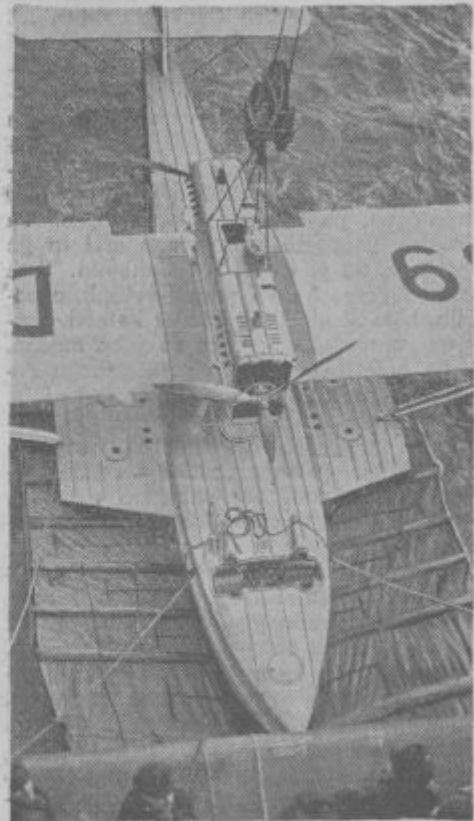
PRVO PLAGAVOČE LETALIŠČE

Fantastični vefefim »F. P. 1 ne odgovarja« še ni odstavljen s programa kinogledališč, pa se je utopična snov, ki jo prikazuje, že uresničila. Tehnika tako hitro napreduje, da kar preko noči uresniči marsikak fantastičen načrt. Parnik »Westfalija«, ki so ga preuredili v plavajoče letališče, bo v najkrajšem času spustil sidra na južnem Atlantiku med Afriko in Južno Ameriko.

Kdor pozna iz opisov načrte bodočih plavajočih otokov na velikih prekomorskih letalnih progah, bo nad tem, kar se je že uresničilo, malce razočaran. »Westfalija« namreč ni prav nič podobna pravim plavajočim otokom. Ostala je parnik kakor je bila, le nekaj so ji pridejali in marsikaj preuredili v skladu z njeno bodočo nalogo. Človek se vprašuje, zakaj tako polovičarsko delo, zakaj se ne zgradijo pravi plavajoči otoki, ki so vendar tudi lažji na prvi pogled videti toliko bolj primerni za prekooceanski letalski promet. Vzroki so dvojni. Veliki plavajoči otoki so zaenkrat komaj še prav preračunani, tako da zgradbe v naravni velikosti morda ne bi bile kos težkim okoliščinam, v katere bi bile postavljene. Drugič pa so načrti za sedanje potrebe vse preveliki in se ne bi pri sedanjem prometu rentirali. Vsi konstrukterji, ki so se doslej bavili z načrti plavajočih otokov, so se v glavnem držali zahteve: ustvariti primerno veliko ploščad, na kateri bi lahko pristajala in startala velika kopninska letala. Take velike ploščadi pa glede na dva izuma, ki smo jih dobili zadnja leta, ne bodo potrebne. V mislih imamo tako zvane katapulte, s katerimi se lahko podeli letalom na razmeroma kratki poti dovolj velik zalet, da se lahko dvignejo takoj v zrak, in pa tako zvane ladijske vlečke: velike ponjave iz jadrovine, s pomočjo katerih se lahko vsako letalo, ki je pristalo v bližini oporišča, varno spravi na krov. Katapult in vlečka sta tudi glavna dodatka nove letalske oporiščne ladje »Westfalije«, ki bo dajala zavetja samo hidroavionom, ki lahko pristajajo samo na vodi, ne pa tudi kopninskim letalom. Sicer je pa za prekooceanski promet vodno letalo itak najprimernejše, ker je letalo na kolesih popolnoma navezano na tujo pomoč, če se mora zaradi pokvare motorja ali kake druge nebištvene napake začasno

spustiti kje na samotnem morju.

Služba na tem plavajočem otoku bo tekla takole: Letalo, ki bo moralo obnoviti zalogo goriva ali prekrcati potnike na letalo druge proge, se bo v bližini »Westfalije« spustilo na morje, in sicer kolikor mogoče blizu krme. Od tod

Vodno letalo je pristalo na vlečki Westfalije

vsi v vodo 16 metrov dolg in 8 metrov širok kos jadrovine. Dokler plove ladja počasi, visi jadrovinna skoraj navpično v morje, če pa voznjo pospeši, se jadrovinna napne in se skoraj celo dvigne iz vode, tako da tvori za ladjo nekakšno vlečko, ki je dovolj močna, da vzame nase tudi letalo. Zdaj je seveda lahek posel potegniti letalo z žerjavom na ladjin krov. Velika prednost take ladijske vlečke je, da se lahko spravljajo letala v varno zavetje tudi ob vihnem vremenu, kar sicer zaradi premetavanja ladje ne bi bilo mogoče. Pri nepremično zasidranih plavajočih otokih taka

jadrovina seveda ne bi imela pomena, ker se napne samo takrat, kadar se premika. Sicer bo zasidrana tudi »Westfalija«, kolikor bo nujno potrebno, la-

bo letalo pripravljeno za nadaljnjo pot, ga bodo pritrdili na katapult in izstrelili s pomočjo stisnjenega zraka. Katapult je na »Westfaliji« nedvomno naj-

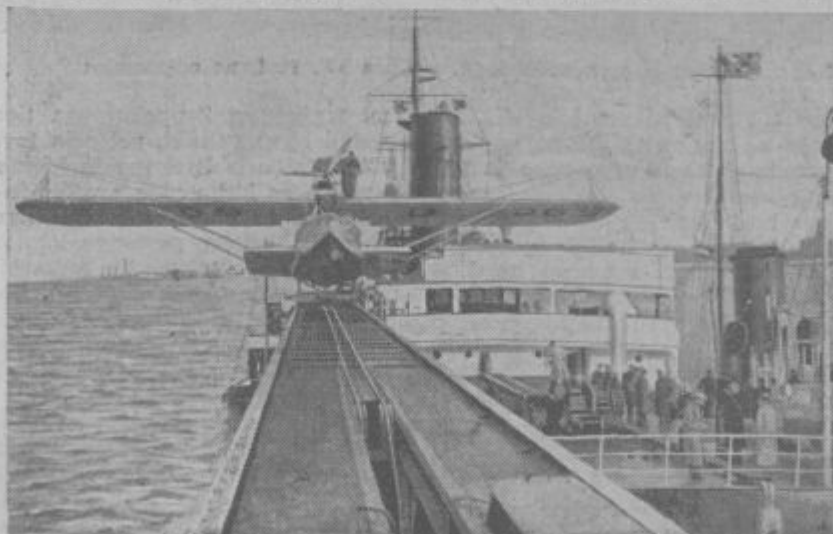

Letalo dvigajo z žerjavom na krov

hko pa bo sidra vsak čas naglo dvignila, če se ji bo približalo letalo.

Na krovu se potem letala pregledajo, popravijo, če je treba, in založe z gorivom, ki ga ima oporiščna ladja zme-

zanimivejša pripava. Sestoji v bistvu iz daljše drče, na kateri se pomikajo sanke s pomočjo stisnjenega zraka. Na koncu drče odjenjajo primeži, ki drže letalo na sankah, hkrati se sanke na-

Katapult na Westfaliji

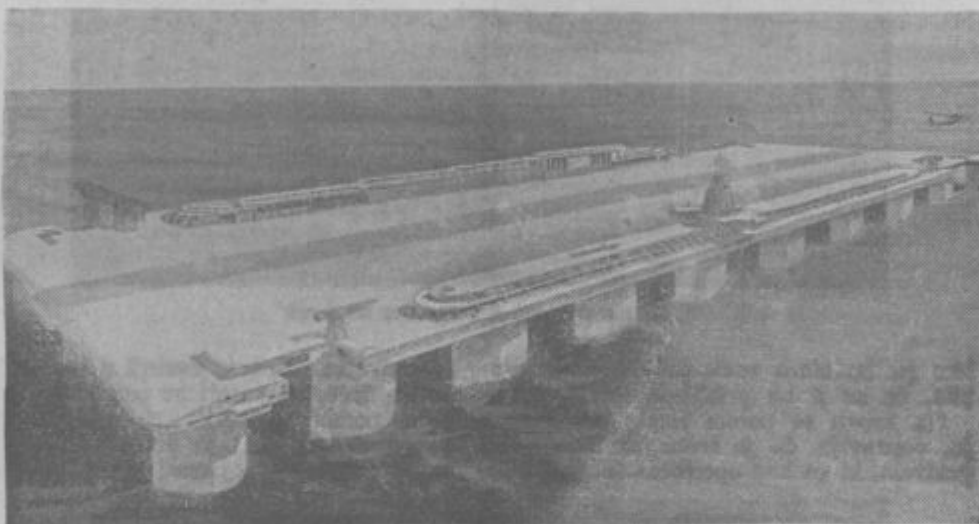
rom dovolj v zalogi. Na »Westfaliji« bodo v ta namen skladišča bencina in nekaterih nadomestnih delov, razen tega pa tudi delavnica za popravila. Ko

glo zavrejo in letalo šine svobodno v zrak. Za sprožitev po katapultu je potrebna zelo velika sila, ker je proga razmeroma kratka. Prítlisk, ki odrine san-

ke po drči, znaša 14.000 kg in podeli letalu brzino 150 km na uro. Zrak, ki je potreben za izstrelitev, se stisne na 160 atmosfer. Vsak start, ki traja največ poldrugo sekundo, se opravi s silo 10.000 do 15.000 konjskih sil. Ker naraste brzina letala v poldrugi sekundi od mirovnega položaja na 150 km na uro, je razumljivo, da so pilot in potniki ta čas izpostavljeni velikim vztrajnostnim silam, ki bi utegnile biti zanje zelo nevarne. Zaradi tega so sedeži na poseben način prožno obešeni, tako da se pospešek ne občuti kakor sunek, mar-

stiti na morje, mu odplove ladja naproti in da ga lahko najde tudi v temi, je opremljena z močnimi žarometi. Kadar oporiščna ladja nima opravka z letali, se lahko pritegne k posredovalni službi med posameznimi ladjami, ki plovejo v Južno Ameriko ali nazaj, tako da tudi spočetka, ko bo zračni promet še šibak, ne bo brez posla ležala na Oceanu.

Glede podrobne organizacije letalskega prometa čez Ocean se bo treba ozirati na potrebe, ki jih prinese gospodarski razvoj bodočnosti. Za zdaj so v načrtu štirinajstdnevne vožnje z veliki-

Plavajoči otok bodočnosti iz filma »R. P. I. ne odgovarja«

več kakor enakomerno delujoča sila, ki tišči telesa na naslonjala. Pilot ima še posebej oprto glavo in roke, tako da lahko obdrži krmilo v pravilnem položaju.

Razen z opisanimi pripomočki za pristajanje in startanje letal je opremljena »Westfalija« tudi z močno brezžično postajo na dolge in kratke valove in z radio goniometrom najmodernejše konstrukcije. Ladja mora nuditi letalom oporo tudi izven neposrednega okoliša. Ni dovolj, da jim ves čas med poletom pošilja vremenska poročila in da posreduje brzojavni promet med letalom in kopnino, ampak jim mora služiti tudi za kažipot ob meglenem vremenu, da se lahko zatečejo v njeno zavetje, preden jim zmanjka goriva. Prav v ta namen služi omenjeni radio goniometer, s pomočjo katerega se lahko trajno določa prava smer, ki se je mora držati letalo, da najde oporiščno ladjo. Če se mora letalo zaradi kake neugode poprej spu-

mi zrakoplovi Zeppelinovega tipa. Prevažali bi se potniki, pošta in tovari, razen tega pa bi letel vsakih štirinajst dni tudi po en hidroavion s pošto in tovari, tako da bi imela osrednja Evropa že spočetka enkrat na teden letalsko zvezo z Južno Ameriko. Te zveze bi prinesle precejšen prihranek časa. Pošta bi prišla v štirih ali petih dneh v Rio de Janeiro in v petih ali šestih dneh v Buenos Aires, dočim potrebuje z ladjami v najugodnejšem primeru tri tedne. Zračna proga iz osrednje Evrope bi bila razdeljena na več odsekov. Do španskega pristanišča Cadix bi vozila kopninska letala, od tu naprej vodna letala preko Kanarskih otokov do Britske Gambije na zapadni obali Afrike, kjer bi se tovor iznova prekrca na velike hidroavione Dornierjevega tipa, ki bi z vmesnim pristankom na »Westfaliji« v ravni črti dosegli Južno Ameriko.

Nadaljnje razširjenje zračnega prometa bo potem zgolj vprašanje časa. Tehničnih ovir se ni bati, ker se že zdaj lahko grade katapultne naprave, s katerih lahko startajo tudi tako velika letala, kakor je znamenita leteča ladja »Do. X«. V daljni bodočnosti seveda oporiščne ladje, kakor je zdaj »Westfalija«, ne bodo več zadostovale. Prej ali slej bo treba res zgraditi plavajoče oto-

ke, kakršne poznamo iz filma in romanov. Čeprav se bodo že v najbližji bodočnosti gradila letala, ki bodo lahko brez vmesnega pristanka premerila 3000 in več km dolge proge, bodo potrebni taki otoki med celinami že zaradi večje rentabilnosti in varnosti prometa. »Westfalija« je samo skromni začetek urednicevanja teh velikih načrtov. (ja)

DOŽIVLJAJI V DŽUNGLI

FRANK BUCK

12. POGlavJE

NA SLEDI

Nekega jutra so bile tigrove stopinje vse naokrog malega templja. To je še bolj utrdilo vero domačinov, da se edino v templju dobi lahko pomoč in zaščita pred napadom zverine. Često me je obšel sum, da stari svečenič ponareja tigrove stopinje, da bi njegova obrt bolje cvetela, sicer sem pa le mogoče malo prevelik skeptik, ali pa sem preresno vzel opazke nekega prijatelja iz Singapora, ki je trdil, da pozna svetega moža boljše kot vsak drug v okraju.

Gotovo je le, da smo videli tigrove stopinje v velikem številu in često celo daleč naokrog kualijskega okrožja. Zamenjati jih je bilo skoraj nemogoče, ker je živali manikal en prst na zadnji levi nogi, verjetno izgubljen v kakki bitki, tako da je stopinja pri prstih imela samo tri odtiske. Ta odtis je postal znak smrti in kjerkoli se je pokazal, so srca domačinov vztrepetala v grozi. Med Gattlove kufije je zaradi tega zašel velik nemir, čeprav si zver ni med njimi izbrala še nobene žrtve in veliko jih je mnogo več svojega časa prebilo v templju kot pa pri delu.

Še sem lovil po Siamu, ko prejmem od Gattla pismo, kjer mi sporoča, da je nenasitljivi morilec iz Kuale uničil še osem nadaljnjih življenj. S tem se je njegov spisek podaljšal na 20 žrtev in brez ugovora je postal najhujši ljudožer med živalmi, ki jih je dozdej svet zabeležil. Sicer sem našel v svojih zapiskih primer nekega indskega tigra, ki je ba-

je raztrgal 16 ljudi, vendar nisem mogel nikdar ugotoviti, če je ta številka res točna.

Gattle me je tudi obvestil, da je vlada zvišala na glavo morilca razpisano nagrado od prvotnih 150 na 250 dolarjev, kar je že velik denar za povprečnega domačina. Velika nagrada jih je sicer podžgala k borbi proti sovragu, toda zaenkrat so bili vsi njihovi poskusi brezuspešni. Gattle me je pri tem tudi pikro opomnil, da sem mu obljubil obisk po svojem povratku v Singaporo. Mogoče bi vendar le prišel k njemu ter si ogledal kraje, da vidim, če bi se dal iztreti krvavi morilec. Še zmerom sem čutil, da je moj prvotni nasvet, ki sem ga dal Gattlu, vse, kar bi mu lahko povedal, kljub temu sem se odločil, da se podam v Kualo, čim mi bodo prilike dopuščale. Ko sem se vrnil v Singaporo, nisem še dobro stopil z ladje, ko so mi že dospele nove vesti. Tiger je med tem pridal osem novih žrtev svojemu žalostnemu imeniku in vlada v Johoru je povišala svojo nagrado na 750 dolarjev, kar v teh krajih predstavlja pravo bajno svoto, tako da bi vsak domačin, ki bi nagrado zaslužil, postal pravi Krez. Ogromna nagrada je imela tudi za posledico, da so domačini kar v trumah drli v Kualo in lov na ljudožrskega tigra jim je postal glavno opravilo. Toda podoba je bila, da so večino med njimi strašne povesti tako preplašile, da so naglo opustili svoj novi poklic in se podvzivali v tigrov tem-

pelj, da si tam s pripošnjo svetega moža pridobe zaščito in varnost pred neprestano smrtno nevarnostjo.

V zadnjih dneh je umoril tiger tudi dva Gattlova uslužbenca, toda domačini so trdovratno trdili, da moža skoraj gotovo nista vestno opravljala predpisanih verskih obredov, zlasti da nista prižigala zaobljubnih sveč in daritvenega papirja.

stīt na mlada kavčukova drevesca. Mož pohaja med dolgimi vrstami kavčukovih dreves, od časa do časa divje zakriči in čisto ustrelj v zrak, da odplaši s tem rogate tatove, obenem pa tudi budno pazi, ali ni v bližini kakega tigra. V čepici ima vseno električno svetilko, katere žarki režejo noč in dajo čuvaju izgled nočnega strahu, omogočajo mu pa tudi, da živali v temi opazi.

Velike mačke se često ujsmejo v pasti

Nujni posli so me zadržali v Singaporu in trije dnevi so minili, preden mi je bilo mogoče urediti vse zadeve ter odpotovati v Kualo oddaljeno kakih 60 milj od Singapora. Gattle se mi je zazdel močno postaran, odkar sem ga videl. »Stvar mi gre hudo na živce«, mi je potožil, ko sva sedela na verandi ter se razgovarjala o položaju.

Nato je Gattle pozval svojega tamila »strelca«, mladega fanta po imenu Johoral, ki ga je smatral za najbolj inteligentnega in najbolj neodvisnega med vsemi svojimi domačimi delavci. »Strellec« je v tamošnjem pomenu neke vrste nočni čuvaj na kavčukovih plantažah. Čigar glavna dolžnost je vso noč hoditi po posestvu in preganjati srnjake in jejene, ki imajo navado, da se hodijo go-

Johoral je bil eden izmed oni redkih čuvajev v okraju Kualu, ki je noč in dan ostal pri svojem poslu navzlic tesnobnemu občutku, da se v okolici klati krvoločni tiger. Zazdelo se mi je, da Johoral goji na tihem nado srečati se z morilcem iz džungle. Zaklel se je, da si pribori razpisano nagrado, če je to človeku le mogoče.

Bil je visokoraščen mlad mož in vzljubil sem ga oni hip, ko mi je na Gattlov mig jel pripovedovati in opisovati vse do podrobnosti, kako je tiger žrtev za žrtvijo na Gattlovih plantažah usmrtil.

Tudi on je bil prepričan, da se tiger razen človeškega mesa ne dotakne nobene druge hrane. Sicer so našli v zadnjih tednih v okolici Kuale raztrgane

tri ali štiri domače živali, toda Johoral je vsak tak slučaj natančno preiskal in dognal, da ni bil tiger pri nobenem udeležen. To me je utrdilo v prepričanju, da bi bilo prav brez vsakega haska skušati izvabiti marogastega roparja v past s pomočjo jagnjeta ali ovce.

Znova sem začel dokazovati Gattlu, naj pusti ležati človeka na mestu, kjer ga je tiger usmrtil in Johoral je svečano poslušal moje razloge. Iz poslednjih vprašanj sem zaznal, da ostanki zadnje in sicer devet in dvajsete žrtve še niso pokopani, zato sem moledeval Gattla, naj mi izroči truplo, da ga odnesemo na kraj, kjer so ga našli. Dva do trije dobri strelci bi se poskrili v bližino in bi noč in dan prežali na straži. Edino na ta način, bi imeli dobre izgleda, da se polastimo morilca. Mogoče je sicer, da nam ne bo nasedel, če bo opazil, da ga zasledujemo in, da se bo umaknil v druge kraje. Toda mnogo bolj je verjetno, da se bo pijan svojega uspeha v borbi s človekom približal in tedaj bi mu nabasali vse njegovo roparsko telo s svincem.

Gattle je zmaljal z glavo. »Buck« je rekel, »spet me moti skušnjava, da sprejem tvoj nasvet, toda še me je strah. Ne smeš pozabiti, kako so se Kitajci poganjali za zakon, ki kaznuje kot zločin uporabo človeškega trupla za vabo. Če se zdaj pregrešimo proti njihovem spoštovanju do mrtvih, tedaj nam bodo nastale nairesnejše težave. Nikakor ne bi hotel, da roma kako njihovo poslanstvo na Kapitol v Johore Bahru in se pritoži sultanu, da smo prekršili njegove zakone.«

»Dobro,« sem rekel, in se resignirano vzdal. »Stori kar misliš, ne vem pa v tem primeru, kako bi ti pomagal.«

»Pred nekaj tedni si mi pravil o nekaj pasteh,« mi je odgovoril Gattle. »Domačini so jih sicer nekaj postavili, dvomim pa da so tako podrobno proučili tigrovo kretanje, da bi vedeli, kam bi bilo treba postaviti te pasti. Ali se ne bi hotel malo razgledati po okolici in potem staviti svoje predloge?«

Pristal sem čeprav ne preveč navdušeno, da stvar poskušam.

»Hvala,« je dejal Gattle. »Johoral te bo spremljal in kasneje se ti pridružil še jaz. On je edini dečko pri nas, ki zares ve, kje se je vse po mojih plantajah klatilo pošast in zato ti bo lahko v prav koristno pomoč.«

Podala sva se z Johoralom do onega kraja na Gattlovem posestvu, kjer plantaze meje na džunglo. Tam sva izbrala dve mesti za pasti. Najina naloga bi bila gotovo mnogo enostavnejša, če bi se tiger držal neke stalne steze ali sledi kakor druga divjačina, ki je prihajala na Gattlovo posestvo. Kajti v tem primeru bi tam neke enostavno skopali jame, pokrili jih z listjem in vejami in čakali, da žival pade vanje. Vendar je bil ta gost kualijskih džungel v svojih običajih in kretanjah popolnoma drugačen kot drugi tigr. Pojavljal se je danes na enem, jutri na drugem koncu posestva, čeprav je sled kazala, da zahaja najčešče baš v oni kraj plantaž, ki neposredno meje na zaraščeno džunglo.

DALJE

(COPYRIGHT BY KING FEATURES SYNDICATE)

REKLAMA NA ZNAMKI

Navzlic dejstvu, da kurijo v Braziliji lokomotive s kavinim zrnem in da leže ogromne množine neprodane kave v številnih južno in srednjeameriških pristaniščih, so države latinske Amerike protestirale proti propagandi na tej guatemalski znamki.

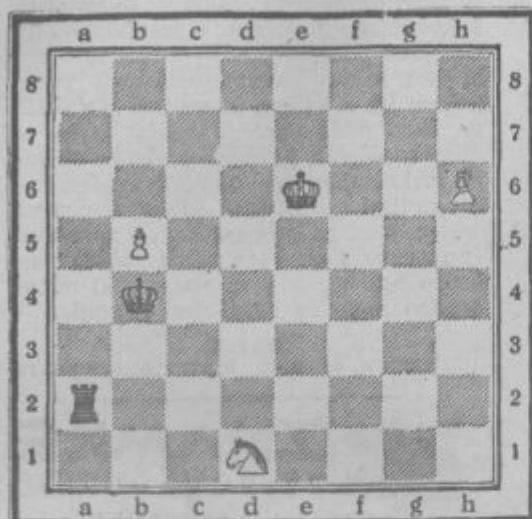

Napis na znamki pravi namreč, da je guatemalska kava najboljša na svetu. Protest sicer ni utemeljen s protidokazi, vendar pa vsebuje tehtne razloge zoper tak način reklame. Svetovna poštna zveza je nato prepovedala takšno propagando na poštnih znamkah.

Popravek. V članku »Moderna veda pozna skrivnosti materije« v zadnji številki čitaj povsod pravilno: trdno, ne pa trdo telo. — V vsebini iste številke čitaj pravilno: Peter žmitek »Po prespani ziml«.

PROBLEM 11
I. Matison (Riga)

Beli na potezi dobi

Rešitev problema 10

1. Se1—c2 (Grozi 2. S:d4, 3. Sb5 mat), Sf5 (a) 2. Sa3 poleg 3. Sb1 mat 1... Se6 (b) 2. Sb4 poleg 3. Sa2 mat 1... Sb5 (c) 2. Se3! poleg Sd1 mat. Crni konj vzame vedno tekaču e8 možnost, da bi kril mat. To se izvrstno pokaže s tremi odgovarjajočimi potezami belega konja. 1... Kc3—d2 (d) 2. Se+. Ista poteza konja odloča tudi po 1... e5 (e), ker nastane po osvoboditvi polja d5 dvojno ogroženje. Izvrstno idejno delo nadarjenega sestavjalca študij.

»Fotorevijas, 3. št. je izšla z novo naslovno sliko P. Kocjančiča. Prilogo krasi več slik slovenskih mojstrov, prof. Čuček piše v slovenščini o visokem blesku. Zanimivo je med društvenimi vestmi poročilo fotosekcije H. P. D. v Ivanco, ki je priredila pred kratkim jugoslovansko fotografsko razstavo, na kateri so slovenski amaterji dosegli največje število nagrad. Med članki omenjamo še prispevke k anketi o organizaciji jugoslovanskih fotoamaterjev, članek prof. Šplajta o fizioloških pojavih pri fotografiranju, Weisssov o slikanju arhitektur, Babičeve nasvete o fotografiranju steklenih predmetov, beležke za začetnike, odgovore uredništva na razna vprašanja, beležke o novostih itd., torej res bogata vsebina, kakor vedno. »Fotorevijas, glasilo organiziranih fotoamaterjev v državi, velja letno 60 Din, polletno 30 Din in se naroča preko uprave v Zagrebu, Dalmatinska ulica 4, ali pa preko Fotokluba Ljubljana.

ZA MISLEČE GLAVE

3.

Začarane vžigalice

(PONATIS ZABRANJEN)

3, 5, 7 in 8 vžigalic mora dekletce, ki jo občudujejo kot izvrstno računarko, tako položiti, da predstavlja vsaka skupina vži-

galic enako številčno vrednost. Kot plačilo za pravilno rešitev ji je obljubil stric zavitek najboljše čokolade.

Kako je dekletce rešilo nalogo?

Rešitev k št. 2

(Senci v oknu)

Debelušnik je imel prav. Senca na levi je temnejša od desne. Torej stoji leva oseba skoraj ob oknu, druga pa bliže svetlobi. Če bi bile obe osebi enako visoki, potem bi morala biti svetlejša senca precej višja. Obe senci pa sta enako visoki, torej je oseba, ki stoji bliže luči, precej nižja. Zato je Debelušnikovo mnenje, da gre za očeta in sina, najbrže pravilno, kajti pri dvojčkih je skoraj nemogoča tako močna razlika v postavi.

